

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Praca badawcza p.t.

„Handel zagraniczny w województwach (NTS 2)”

RAPORT KOŃCOWY

Praca powstała w ramach Projektu „Wsparcie systemu monitorowania polityki spójności w perspektywie finansowej 2007-2013 oraz programowania i monitorowania polityki spójności w perspektywie finansowej 2014-2020” i została zrealizowana na podstawie umowy nr 2/BR-POPT/CBiES/ 2015 zawartej w dniu 5 czerwca 2015 r. pomiędzy Głównym Urzędem Statystycznym z siedzibą w Warszawie a Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS z siedzibą w Jachrance.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013

Jachranka, październik 2015

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Wykonawca:

Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS

Dyrektor Mariusz Kraj

Kierownik i koordynator projektu:

Ewa Adach - Stankiewicz

Opracował zespół badawczy:

*Ewa Adach— Stankiewicz – ekspert wiodący
Agnieszka Matulska – Bachura – ekspert wiodący*

Katarzyna Bartosiak, Elżbieta Jagodzińska, Julita Kapsa, Agnieszka Kaźmierczak, Tomasz Komornicki, Agnieszka Komorowska, Katarzyna Korfanty – Rusiniak, Katarzyna Lipowska, Agnieszka Łukasik – Bućko, Aldona Matejak, , Beata Mirecka, Iwona Miziołek, Jadwiga Niszczoła, Agnieszka Nowińska – Sas, Aleksandra Pytalska, Lidia Romaniec, Barbara Szejgiec, Dorota Szewczyk, Hanna Szymańska, Hanna Waliszewska, Paweł Witkowski, Dominika Zieńkowska i inni

Spis treści:

I. Wprowadzenie	4
1. Przedmiot pracy badawczej	4
2. Produkty pracy badawczej	5
II. Organizacja prac zrealizowanych w ramach pracy badawczej	6
III. Przegląd prac dotychczas realizowanych w temacie badawczym	8
1. Przegląd doświadczeń innych krajów w zakresie opracowywania danych o obrotach w handlu zagranicznym na poziomie regionalnym	8
2. Przegląd prac w zakresie opracowywania informacji na temat obrotów towarowych z zagranicą w podziale na województwa przez krajowe instytucje naukowe	12
2.1 Źródła danych w badaniach handlu zagranicznego towarami w ujęciu regionalnym	15
2.2 Przedmiot badań z zakresu handlu zagranicznego towarami w ujęciu regionalnym	19
IV. Metody opracowywania informacji na temat obrotów handlowych z zagranicą na poziomie regionalnym (NTS2)	24
1. Zagadnienia problematyczne	24
2. Międzynarodowy handel usługami	25
2.1. Opis metodologii badań prowadzonych w zakresie statystyki międzynarodowego handlu usługami	25
2.2. Identyfikacja skali zjawiska obrotów niezidentyfikowanych terytorialnie	29
2.3. Opracowanie docelowych metod rozszacowania	32
2.4. Analiza i prezentacja uzyskanych wyników	36
3. Obroty towarowe z zagranicą	41
3.1 Opis metodologii badań prowadzonych w zakresie statystyki obrotu towarowego z zagranicą	41
3.2 Identyfikacja skali zjawiska obrotów niezidentyfikowanych terytorialnie	44
3.3 Analiza różnych metod rozszacowania danych niezidentyfikowanych terytorialnie	49
3.4 Ustalenie docelowych metod rozszacowania danych niezidentyfikowanych terytorialnie	51
3.5 Analiza i prezentacja uzyskanych wyników	62
3.6 Wybór metody docelowej	65
V. Podsumowanie i rekomendacje	68
Załączniki	71
Literatura	71

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Podstawa realizacji pracy badawczej

Praca badawcza została przeprowadzona na podstawie umowy nr **2/BR-POPT/CBiES/2015**

podpisanej w dniu 5 czerwca 2015 r. przez:

Agnieszka Komar-Morawska – Dyrektora Gabinetu Prezesa działającą na podstawie pełnomocnictwa z dnia 29 maja 2015 r. znak GUS-GP.04.018.26.2015, którego kopia stanowi załącznik nr 1 do umowy,

Wiesław Domańska – Zastępcę Dyrektora Departamentu Badań Regionalnych i Środowiska, Zastępcę Kierownika Projektu działającą na podstawie pełnomocnictwa z dnia 9 października 2013 r. znak GP-09-0113-40/2013, którego kopia stanowi załącznik nr 2 do umowy,

a

Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS z siedzibą w Jachrance, Jachranka 81, 05-140 Serock, posiadającym NIP nr 536-19-09-295 oraz REGON nr 145818461, zwanym dalej „**Wykonawcą**”, reprezentowanym przez:

Mariusza Kraj – Dyrektora Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS.

I. Wprowadzenie

Końcowy raport metodologiczny z przeprowadzenia pracy badawczej „Handel zagraniczny w województwach (NTS2)” opisuje poszczególne etapy działań podjętych przez zespół badawczy w ramach realizowanego obszaru badawczego. Pod pojęciem handlu zagranicznego należy tutaj rozumieć zarówno obroty towarowe z zagranicą, tj. eksport i import towarów, jak i obroty usługowe z zagranicą, tj. dostarczanie usług nierezydentom oraz nabywanie usług od nierezydentów. Obroty towarowe i usługowe z zagranicą stanowią pozycje odnotowywane w ramach rachunku bieżącego bilansu płatniczego odpowiednio jako eksport i import w ramach salda obrotów towarowych oraz jako przychody i rozchody salda obrotów usługowych.

Głównym celem niniejszej pracy badawczej był rozwój metodologii opracowywania informacji o wielkości importu i eksportu towarów oraz usług na poziomie województw. Podjęcie tematu pracy badawczej „Handel zagraniczny w województwach (NTS2)” podyktowane zostało zapotrzebowaniem zgłaszanym przez odbiorców danych na informacje dotyczące handlu zagranicznego towarami i usługami w ujęciu regionalnym (NTS2). Wymiana towarowa i usługowa z zagranicą stanowi istotny element rozwoju gospodarczego zarówno kraju, jak i regionów. Dlatego też, informacje o wielkości obrotów w zagranicznym handlu towarami i usługami, w tym w szczególności wielkości eksportu, umożliwiają władzom regionalnym prowadzenie polityki wspierania przedsiębiorstw zaangażowanych w eksport towarów i usług. Stanowią ważny element we wnioskach o udzielanie pomocy finansowej dla regionów UE oraz podstawę do prowadzenia dobrych jakościowo, a zatem wiarygodnych analiz statystycznych na temat sytuacji społeczno-gospodarczej poszczególnych regionów kraju i prognoz dotyczących ich rozwoju. Szczegółowe uzasadnienie wyboru tego obszaru tematycznego przedstawione zostało w raporcie pośrednim z realizacji pracy badawczej.

1. Przedmiot pracy badawczej

W ramach realizacji pracy badawczej zakładano osiągnięcie następujących celów szczegółowych:

- ustalenie stopnia szczegółowości danych, na które zgłaszane jest zapotrzebowanie;
- identyfikacja źródeł danych w zakresie informacji na temat obrotów towarowych i usługowych z zagranicą na poziomie województw;
- identyfikacja skali zjawiska obrotów niezidentyfikowanych terytorialnie;
- opracowanie metod rozszacowania wartości obrotów niezidentyfikowanych terytorialnie;
- wybór metod docelowych umożliwiających opracowanie danych o obrotach towarowych i usługowych w handlu zagranicznym na poziomie województw;

- przygotowanie szeregów danych w zakresie wartości eksportu i importu towarów oraz usług według województw zgodnie z przyjętymi metodami rozszacowania;
- opracowanie docelowego algorytmu opracowywania danych na temat międzynarodowych obrotów towarowych i usługowych.

2. Produkty pracy badawczej

Wyniki prac znajdują odzwierciedlenie w następujących formach:

- pośredni raport metodologiczny zawierający:
 - uzasadnienie wyboru podjętego tematu badawczego;
 - przegląd doświadczeń innych krajów i instytucji krajowych i zagranicznych w zakresie opracowywania danych o obrotach w handlu zagranicznym na poziomie NTS2;
 - opis metodologii badań prowadzonych w zakresie statystyki obrotu towarowego z zagranicą i statystyki międzynarodowego handlu usługami;
 - skalę zjawiska niezidentyfikowanych regionalnie obrotów handlowych z zagranicą;
 - prezentację źródeł danych umożliwiających rozszacowanie niezidentyfikowanych terytorialnie danych na województwa (NTS2);
 - opis opracowanych metod rozszacowania danych niezidentyfikowanych terytorialnie;
 - zakres prac do zrealizowania w dalszej części pracy badawczej;
- raport końcowy metodologiczny zawierający - oprócz zagadnień ujętych w raporcie pośrednim:
 - analizę różnych metod rozszacowania wyników na poziom regionalny (NTS2) pod kątem wyboru metody docelowej;
 - przygotowanie szeregów danych w zakresie wartości eksportu i importu towarów i usług według województw zgodnie z przyjętymi metodami rozszacowania;
 - analizę i prezentację wyników w formie opisowej;
 - wnioski z przeprowadzonej pracy badawczej wraz z wyborem docelowego algorytmu opracowywania danych;
 - rekomendacje w zakresie sposobu prezentowania informacji na temat handlu zagranicznego z zagranicą wg województw;
- streszczenie raportu końcowego w języku nietechnicznym (maks. 6 stron) zawierające krótki opis przeprowadzonej pracy oraz analizę uzyskanych danych wynikowych.

II. Organizacja prac zrealizowanych w ramach pracy badawczej

Niniejsza praca badawcza zrealizowana została w dwóch etapach. W ramach I etapu:

- przeprowadzono analizę potrzeb zgłaszanych przez odbiorców na dane z zakresu handlu zagranicznego na poziomie województwa,
- dokonano przeglądu prac realizowanych dotychczas w zakresie opracowywania informacji na temat obrotów towarowych i usługowych z zagranicą w podziale na województwa przez krajowe instytucje naukowe,
- dokonano przeglądu doświadczeń innych krajów w zakresie opracowania danych o obrotach w handlu zagranicznym na poziomie NTS2,
- opisano metodologię badań statystyki handlu zagranicznego towarami i usługami na poziomie kraju,
- przeprowadzono analizę zasobów informacyjnych w zakresie statystyki handlu zagranicznego towarami oraz statystyki międzynarodowego handlu usługami,
- ustalono udziały wartości obrotów handlowych z zagranicą niezidentyfikowanych terytorialnie w całkowitej wartości obrotów handlowych z zagranicą (oddzielnie dla każdego z rodzajów obrotów),
- zidentyfikowano źródła danych umożliwiające rozszacowanie niezidentyfikowanych terytorialnie danych na województwa (NTS2),
- wskazano metody rozszacowania danych z zakresu międzynarodowego handlu usługami dla poszczególnych rodzajów usług,

W ramach II etapu prac:

- dokonano wyboru metod docelowych umożliwiających opracowanie danych o obrotach usługowych z zagranicą na poziomie województw;
- ustalono sposób naliczania danych dotyczących międzynarodowego handlu usługami z uwzględnieniem tajemnicy statystycznej;
- naliczono szeregi danych w zakresie wartości wymiany usługowej z zagranicą według województw zgodnie z przyjętymi metodami rozszacowania (według opracowanego algorytmu);
- opracowano metody rozszacowania danych odnośnie eksportu i importu towarów na województwa;
- naliczono szeregi danych w zakresie wartości eksportu i importu towarów według województw zgodnie z wypracowanymi metodami rozszacowania (według przygotowanych algorytmów);

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

- dokonano analizy i interpretacji wyników uzyskanych dla obszaru handlu zagranicznego towarami oraz usługami;
- wskazano docelowe metody rozszacowania danych handlu zagranicznego na województwa z uwzględnieniem celu wykorzystania danych;
- przedstawiono rekomendacje w zakresie prezentacji danych rocznych dotyczących obrotów handlu zagranicznego (towarami i usługami) według województw w ramach bieżących prac realizowanych przez statystykę publiczną.

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

III. Przegląd prac dotychczas realizowanych w temacie badawczym

1. Przegląd doświadczeń innych krajów w zakresie opracowywania danych o obrotach w handlu zagranicznym na poziomie regionalnym

Z uwagi na rosnące zainteresowanie i zapotrzebowanie użytkowników na dane o wymianie towarowej z zagranicą w przekrojach terytorialnych w krajach Unii Europejskiej (UE) podjęto próby opracowania metodologii rozszacowania wartości obrotów towarowych z zagranicą na poziomie regionalne. Z uwagi na złożoność problematyki kilka krajów UE zdecydowało się na podjęcie tego wyzwania, a krajami tymi są Francja, Hiszpania, Włochy, Niemcy, Wielka Brytania oraz Austria. W ramach przeglądu doświadczeń tych krajów na potrzeby niniejszej pracy skoncentrowano się na analizie stosowanych praktyk i przyjętych w tym zakresie rozwiązań w Wielkiej Brytanii oraz Austrii. Powyższe kraje zostały wybrane z uwagi na dostępność szczegółowych materiałów metodologicznych z tego obszaru.

W Austrii badanie w obszarze międzynarodowego handlu towarami jest prowadzone na szczeblu ogólnokrajowym. Informacje o międzynarodowym handlu towarami dla poszczególnych regionów nie są dostępne bezpośrednio. W celu zaspokojenia potrzeb informacyjnych użytkowników na dane o wymianie towarowej z zagranicą w układzie regionalnym, a jednocześnie uwzględniając wymogi jakości stawiane statystyce publicznej w 2011 roku, Izba Handlowa oraz dziewięć krajowych terenowych służb statystycznych przystąpili do wspólnego projektu. Celem projektu było opracowanie oficjalnego kryterium oraz metody regionalizacji danych w ramach statystyki międzynarodowego handlu towarami. Metodologiczne tło projektu zostały krótko opisane poniżej.

Na wstępnym etapie prac przyjęto założenie, że opracowania danych o międzynarodowym handlu towarami w układzie regionalnym wykorzystane zostaną informacje na temat siedziby podatkowej przedsiębiorstw. Jednak w trakcie realizacji projektu odstąpiono od tej koncepcji na rzecz wykorzystania informacji na temat siedziby działalności przedsiębiorstwa. W miejsce siedziby podatkowej według rejestru handlu międzynarodowego (Aussenhandel-Register) zastosowana została siedziba przedsiębiorstwa według rejestru przedsiębiorstw (Unternehmensregister) i wykorzystana dla potrzeb rejestru handlu międzynarodowego.

Część danych dotyczących handlu zagranicznego towarami nie jest bezpośrednio dostępna w układzie regionalnym. W szczególności dotyczy to przedsiębiorstw rezydujących zagranicą,

przedsiębiorstw zwolnionych z obowiązku sprawozdawczego w związku z istnieniem progu w ramach systemu INTRASTAT, jak również braków szczegółowych informacji w ramach zgłoszenia celnego, które są źródłem danych dla systemu EXTRASTAT. W podjętych pracach skupiono się na analizie poszczególnych problemowych obszarów.

W przypadku największych przedsiębiorstw zagranicznych niemających siedziby w Austrii dokonano analizy przypadków w oparciu o informacje zgromadzone w rejestrze EuroGroup (EGR)¹, uwzględniając powiązania przedsiębiorstw z podmiotami austriackimi. Dla podmiotów, dla których zastosowanie powyższego podejścia nie było możliwe, informacje zostały pozyskane poprzez kontakt telefoniczny. Skorzystano również wtórnie z innych dostępnych źródeł danych, np. przy imporcie tytoniu z informacji odnośnie nawyków palaczy lub w przypadku pojazdów i części – z informacji odnośnie rejestracji. W wyniku podjętych działań do regionów udało się przyporządkować 80% obrotów przedsiębiorstw zagranicznych, a pozostała część ujęta została w „pozycji pozostałe”.

W przypadku przedsiębiorstw zlokalizowanych w kilku landach zastosowano odrębne metody rozszacowania w zależności od rodzaju prowadzonej działalności. W jednostkach o profilu produkcyjnym (przemysł i budownictwo) podział dokonywany był na podstawie wartości produkcji z badań koniunktury, przy czym dla importu wykorzystywana była produkcja wytworzona, a dla eksportu produkcja sprzedana. Dla przedsiębiorstw z sektora handlu i usług podział następował przy zastosowaniu rocznych danych w zakresie strukturalnej statystyki przedsiębiorstw.

Dla przedsiębiorstw, dla których wewnątrzspółnotowe przemieszczenie towarów jest poniżej progu sprawozdawczego dla systemu INTRASTAT, brakujące informacje pozyskane zostały z zeznań podatkowych. Pozostała wartość obrotów niezidentyfikowanych terytorialnie została rozszacowana strukturą obrotów ustaloną w oparciu o wartości eksportu/importu towarów przyporządkowane do poszczególnych landów i dla poszczególnych poziomów Nomenklatury Scalonej CN.

W styczniu 2013 roku po raz pierwszy zostały udostępnione dane ostateczne w zakresie międzynarodowego handlu towarami w podziale na regiony dla lat 2010 i 2011, jak również dane wstępne za pierwsze półrocze 2012 roku. Kolejne publikacje danych następują w cyklach półrocznych, przy czym konkretne terminy dostępne są w kalendarium http://www.statistik.at/web_de/ueber_uns/veroeffentlichungskalender/index.html.

W Wielkiej Brytanii statystyki w zakresie międzynarodowego handlu towarami w przekrojach terytorialnych opracowywane są przez Urząd Skarbowy i Celny (HMRC – HM Revenue & Customs). Dane dotyczące handlu zagranicznego towarami w układzie regionalnym (RTS - Regional Trade

¹ Rejestr EuroGroup (EGR) - statystyczny rejestr przedsiębiorstw wielonarodowych posiadających co najmniej jedno przedsiębiorstwo na terytorium UE.

Statistics) są wyodrębniane z danych ogólnokrajowych (OTS - Overseas Trade Statistics). Opierają się one na informacjach ze zgłoszeń celnych w następującym zakresie: miesiąc dokonania transakcji, rodzaj obrotu (import lub eksport), identyfikacji eksportera (numer rejestracyjny VAT oraz identyfikator oddziału), kraj partnera transakcji, kod towaru, wartość wymiany handlowej.

W procesie szacowania danych o obrotach w handlu zagranicznym towarami w układzie regionalnym niezbędne są dwa pola: nr VAT przedsiębiorcy oraz pole zawierające kod pocztowy. Informacje o kodzie pocztowym siedziby przedsiębiorstwa są odnoszone są informacji geoprzestrzennych wyznaczających granice regionów. Baza płatników podatku VAT jest używana, aby przypisać numer VAT oraz identyfikator przedsiębiorcy do obecnego kodu pocztowego dla danego podmiotu gospodarczego (weryfikacja poprawności).

W zdecydowanej większości przypadków numer identyfikacyjny VAT i kod pocztowy są podane, co umożliwia rozszacowanie wartości obrotów towarowych na poszczególne regiony. Podział dokonany w przedstawiony powyżej sposób niekoniecznie musi być dokładnym odzwierciedleniem rzeczywistości. Dany oddział w ramach grupy przedsiębiorstw może składać oświadczenia na rzecz niektórych lub wszystkich spółek należących do tej grupy. Taki oddział może reprezentować krajową siedzibę lub jeden z wielu regionalnych centrów administracyjnych.

W celu zniwelowania rozbieżności i przypisania obrotów do regionów, w których występuje rzeczywista produkcja na eksport, przeprowadzane są okresowe badania 200 przedsiębiorstw o największej wartości obrotów (zarówno z UE i spoza UE). Pozyskiwane są informacje na temat wartości i udziałów obrotów generowanych przez oddziały przedsiębiorstw. Zebrane dane wykorzystywane są do korygowania wyników opracowanych metodą bezpośredniego przyporządkowania do danego regionu w oparciu o siedzibę przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwa, w przypadku których nie jest możliwe przypisanie obrotów do poszczególnych regionów, system kategoryzuje jako "nieznany region". Przykładem są tu handel indywidualny oraz handel realizowany przez małych przedsiębiorców niepłacących VAT. Występują również przedsiębiorcy, którzy działają w Wielkiej Brytanii w imieniu przedsiębiorstw zagranicznych. Podmioty te są zarejestrowane przez Urząd Celny w Aberdeen.

Przedsiębiorstwa, których obroty w zakresie międzynarodowego handlu towarami są poniżej progu sprawozdawczego, nie są zobowiązane do przedstawienia szczegółowych informacji dotyczących handlu na terenie UE w systemie INTRASTAT. Doszacowania dla przedsiębiorstw poniżej progów sprawozdawczych dokonywane są w oparciu o dane w zakresie udziałów uzyskanych dla przedsiębiorstw powyżej progu. Metoda ta jest wykorzystywana oddzielnie dla przywozu i wywozu. Następnie uzyskane wyniki są rozszacowywane na poszczególne regiony.

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

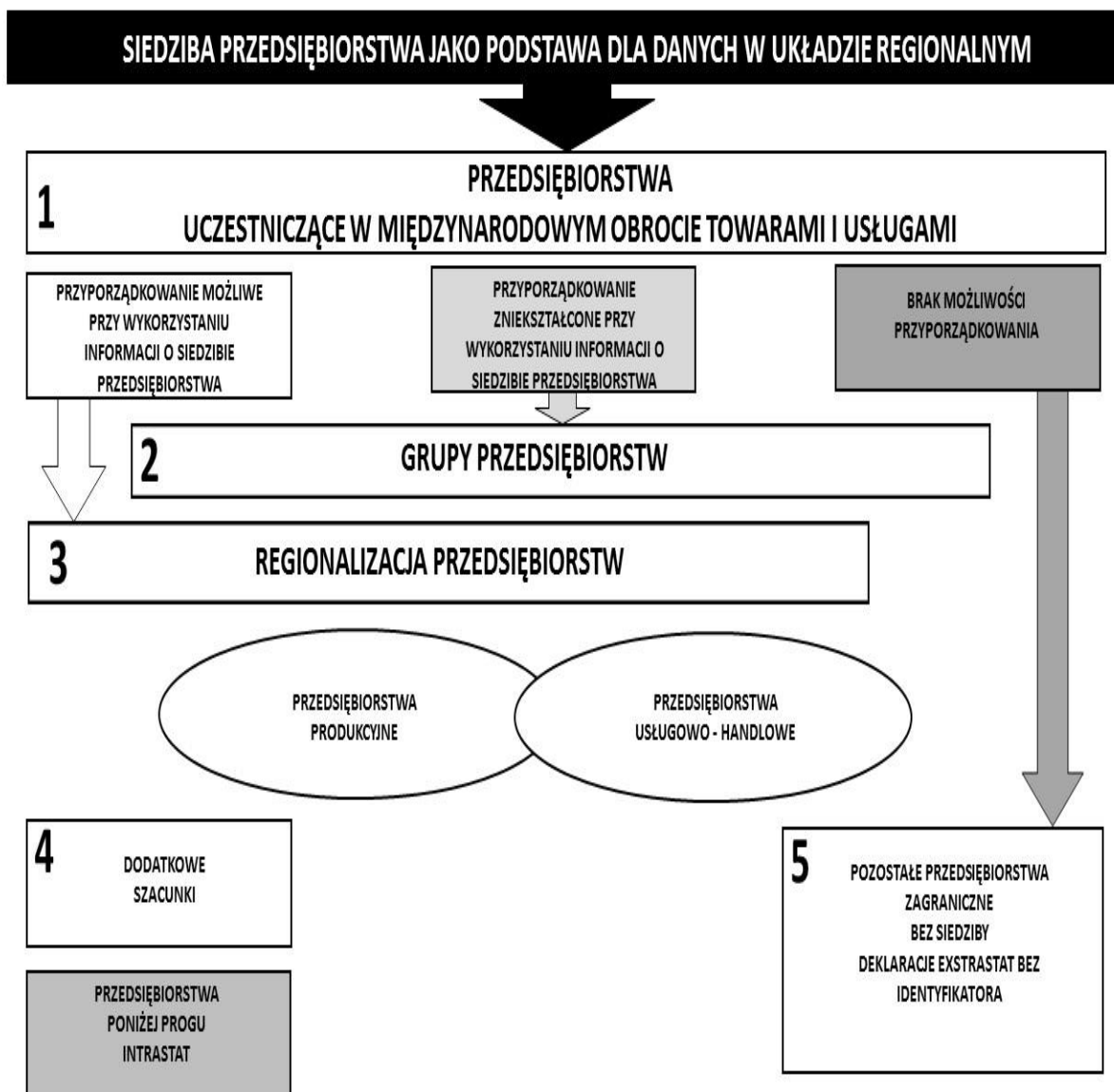

W Wielkiej Brytanii statystyki z zakresu międzynarodowego handlu towarami w przekrojach terytorialnych prezentowane są kwartalnie przez Urząd Skarbowy i Celny na stronie www.uktradeinfo.com.

Jak wynika z przeglądu doświadczeń wymienionych krajów, główną metodą opracowywania danych z zakresu międzynarodowego handlu towarami i usługami w układzie terytorialnym jest przyporządkowanie wartości obrotów przedsiębiorstw uczestniczących w wymianie międzynarodowej do danego regionu w oparciu o informacje na temat siedziby eksportera lub importera. Podejście to jest jednak niewystarczające i nie odzwierciedla w pełni złożoności problematyki powyższego obszaru badawczego. Dlatego też, opracowanie metody regionalizacji agregatów w ramach statystyki handlu międzynarodowego jest dużym wyzwaniem.

Schemat 1. Proces kalkulacji obrotów towarowych i usługowych w podziale terytorialnym

Źródło: Opracowano na podstawie "Regionale Aussenhandelsdaten nach Bundesländern - Projektüberblick und methodische Informationen", www.statistik.at;

2. Przegląd prac w zakresie opracowywania informacji na temat obrotów towarowych z zagranicą w podziale na województwa przez krajowe instytucje naukowe

Analizy handlu zagranicznego towarami wykorzystujące dorobek teoretyczny nauk ekonomicznych w zakresie wymiany międzynarodowej są najczęściej prowadzone na poziomie gospodarki kraju lub ugrupowań integracyjnych. Jednocześnie w ostatnich latach wzrasta znaczenie

przestrzeni (new economic geography²), które skutkuje wzmożonym zainteresowaniem badaniami uwzględniającymi wymiar regionalny zjawisk, również w obszarze wymiany międzynarodowej. Dlatego też, obecnie zwraca się coraz większą uwagę na międzynarodowe powiązania nie tylko całych gospodarek krajowych, ale także poszczególnych regionów.

W literaturze polskiej można zaobserwować pewne okresy intensyfikacji prac nad studiami handlu międzynarodowego na poziomie regionalnym, są one związane z (a) procesem transformacji systemowej i urynkowaniem działalności gospodarczej; (b) procesem integracji ze strukturami Unii Europejskiej i rozwojem jednolitego rynku europejskiego oraz (c) światowym kryzysem gospodarczym od 2007 r. W efekcie niniejsze okresy różnicowały przedmiot i cele badawcze stawiane poszczególnym analizom w zakresie wymiany międzynarodowej.

Omawiany nurt zainteresowań znalazł swoje odzwierciedlenie w badaniach polskich jednostek naukowych. Ze względu na konsekwentnie podejmowaną problematykę badawczą w skali kraju wyróżniają się trzy ośrodki: warszawski (skupiony wokół Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN – IGiPZ PAN); gdański (Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Gdańskiego) oraz poznański (Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu).

W przypadku IGiPZ PAN do najważniejszych publikacji z zakresu handlu międzynarodowego na poziomie regionalnym należy zaliczyć prace T. Komornickiego: *Przestrzenne zróżnicowanie międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych w Polsce* (2003); *Potoki towarowe polskiego handlu zagranicznego a międzynarodowe powiązania transportowe* (2000a) czy *Obszary koncentracji eksportu w przestrzeni przemysłowej Polski* (2004). Z kolei ośrodek poznański reprezentują prace H. Rogackiego *Zróżnicowanie aktywności eksportowej i importowej województw w Polsce* (2001) kontynuowane przez H. Maćkowiaka (*Zróżnicowanie struktury handlu zagranicznego Polski w ujęciu regionalnym oraz konkurencyjność eksportowa regionów*, 2013). Na dorobek ośrodka gdańskiego w zakresie tej tematyki składają się studia K. Gawlikowskiej-Hueckel i S. Umińskiego: *Atrakcyjność inwestycyjna województw Polski* (2000), *Rozważania nad naturą, przyczynami oraz konkurencyjnością działalności eksportowej w ujęciu regionalnym dla Polski* (2012) i *Handel zagraniczny jako płaszczyzna oddziaływania zmian w gospodarce globalnej na gospodarkę regionu* (2013). Warto podkreślić, że analizy regionalnego handlu zagranicznego obejmują zróżnicowanie na poziomie województw (NTS2) – w pracach ekonomicznych, podregionów (NTS3) oraz powiatów (NTS4) – w studiach geograficznych.

² Nowa geografia ekonomiczna (new economic geography) – wykorzystuje rozwój regionalistyki i dorobek geografii ekonomicznej do rozwoju głównego nurtu nauk ekonomicznych poprzez ich wzbogacenie o wymiar przestrzenny, teoria Paula Krugmana łącząca nową teorię handlu międzynarodowego z teorią lokalizacji (por. Domański 2010).

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Oprócz wymienionych ośrodków sporadycznie prace na temat handlu zagranicznego w ujęciu regionalnym powstają w ramach działalności innych jednostek, np. w Lublinie (Kuśpit 2011) czy Białymstoku (Grabowiecki 2001); mają one najczęściej charakter pogłębionych studiów ograniczonych zakresem do wybranego województwa lub województwa na tle pozostałych regionów kraju.

Zainteresowanie problematyką regionalnego handlu zagranicznego obejmuje również szereg prac o charakterze aplikacyjnym opracowywanych w odpowiedzi na zapotrzebowanie jednostek odpowiedzialnych za kształtowanie polityki regionalnej, centralnych – ekspertyzy dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego *Określenie i ocena charakteru, struktury i intensywności polskiego eksportu w kontekście celów polityki regionalnej na poziomie województw i powiatów w ujęciu dynamicznym* (Komornicki 2009b) oraz *Handel zagraniczny. Znaczenie dla gospodarki Polski Wschodniej* (Komornicki, Szejgiec 2011), jak i samorządów wojewódzkich, do których można zaliczyć analizy Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego (*Obroty towarowe handlu zagranicznego województwa mazowieckiego w latach 2004-2007*), K. Gawlikowskiej-Hueckel i S. Umińskiego na zlecenie województwa małopolskiego (*Handel zagraniczny Małopolski. Metodologia badań oraz analiza obrotów w latach 2000-2004*), wielkopolskiego (Czyż i in., *Konkurencyjność regionu wielkopolskiego w aspekcie działalności eksportowej*, 2009) oraz podkarpackiego (*Handel zagraniczny oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim w latach 2010-2013*, 2014).

Badania aplikacyjne odnośnie struktury przestrzennej handlu zagranicznego, wykonywane na potrzeby jednostek centralnych oraz regionalnych, miały na celu w pierwszej kolejności: (a) dopełnienie obrazu struktur funkcjonalno-przestrzennych; (b) przygotowanie dokumentów strategicznych, w tym Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (Komornicki 2009b), Strategii Rozwoju Polski Wschodniej (Komornicki, Szejgiec 2011) oraz (c) analiz powiązań gospodarczych danego regionu (jako uwarunkowania popytowego dla inwestycji transportowych, w tym m.in. w planach transportowych województw). Wielkość eksportu była też wykorzystywana jako jedna ze zmiennych w modelach makroekonomicznych (m.in. model HERMIN opracowywany przez Wrocławską Agencję Rozwoju Regionalnego), a także jako wskaźnik dostępności transportowej. Ponadto, intensywność powiązań handlowych z krajem sąsiednim była cechą proponowaną w ramach zasad delimitacji Przygranicznych Obszarów Funkcjonalnych (zdefiniowanych w KPZK 2030).

Polskie analizy handlu zagranicznego stały się także elementem badań na poziomie europejskim, znajdując zastosowanie m.in. w badaniach sieci ESPON³ (ESPON I, projekt 1.4.4. –

³ ESPON jest Europejską Siecią Obserwacyjną Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej. Jest to program badawczy dotyczący rozwoju przestrzennego, związany z Funduszami Strukturalnymi UE. Program rozpoczął się w 2002 roku i jest finansowany częściowo ze środków Programu Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III oraz częściowo przez kraje członkowskie oraz Islandię, Norwegię i Szwajcarię.

Preparatory Study on Feasibility on Flows Analysis; koordynowany przez Spiekermann & Wegner Urban and Regional Research w Dortmundzie).

Międzynarodowy handel usługami w ujęciu regionalnym nie znajduje dotychczas większego odzwierciedlenia w badaniach naukowych. Częściowo wynika to z trudności w uzyskaniu danych pierwotnych, a częściowo z faktu, że jest to dosyć nowy obszar badawczy i obecnie prace analityczne skupiają się na wymiarze krajowym zjawiska. Jednakże w kontekście potrzeby podejścia kompleksowego do oceny udziału poszczególnych regionów w globalnej gospodarce, obrót usługami stanowi istotne dopełnienie wymiany towarowej.

2.1 Źródła danych w badaniach handlu zagranicznego towarami⁴ w ujęciu regionalnym

Badania międzynarodowego obrotu towarowego na poziomie regionalnym w pracach naukowych opierają się na trzech źródłach danych:

1. autorskich badaniach ankietowych wśród przedsiębiorstw – mają one charakter incydentalny, z uwagi na koszty prac ograniczają się zwykle do jednego województwa lub jednostki administracyjnej niższego szczebla (np. Morawczyński 2007); nie zapewniają porównywalności wyników dla badań różnych wykonawców, pozwalają na skierowanie uwagi na konkretny problem, umożliwiają prowadzenie analiz ilościowych i jakościowych, stanowią często uzupełnienie badań realizowanych w oparciu o materiał statystyczny z pkt. 3 (tj. z baz INTRASTAT/EXTRASTAT);
2. informacje pozyskane ze sprawozdań F01 (Sprawozdanie o przychodach, kosztach i wyniku finansowym oraz o nakładach na środki trwałe) /F02 (Statystyczne sprawozdanie finansowe) o wartości produkcji sprzedanej na eksport – stosowane sporadycznie, wyniki nie są reprezentatywne na poziomie województw; zakres danych ograniczony wyłącznie do ujęcia wartościowego eksportu;
3. informacje pozyskiwane z bazy INTRASTAT/EXTRASTAT⁵ – stanowią najważniejsze i najbardziej popularne, z uwagi na kompleksowość danych, źródło; możliwe są porównania międzyregionalne, obejmują informacje ilościowe i wartościowe o handlu zagranicznym ogółem i jego strukturze geograficznej, towarowej i branżowej.

Jak wynika z badań S. Umińskiego (2013) w przypadku większości województw różnice pomiędzy danymi o eksporcie pochodzącymi ze sprawozdań F01/F02 oraz bazy

⁴ W pkt. 1. i 2. dotyczy wyłącznie wymiany towarowej.

⁵ System INTRASTAT/EXTRASTAT został szczegółowo omówiony w rozdziale 3. Wymiana towarowa z zagranicą.

INTRASTAT/EXTRASTAT nie są znaczące, wyjątek stanowi województwo mazowieckie; w przypadku województwa mazowieckiego mamy też do czynienia z wyższym udziałem w eksporcie ogółem dla danych pochodzących ze sprawozdań F01/F02 (ryc. 1).

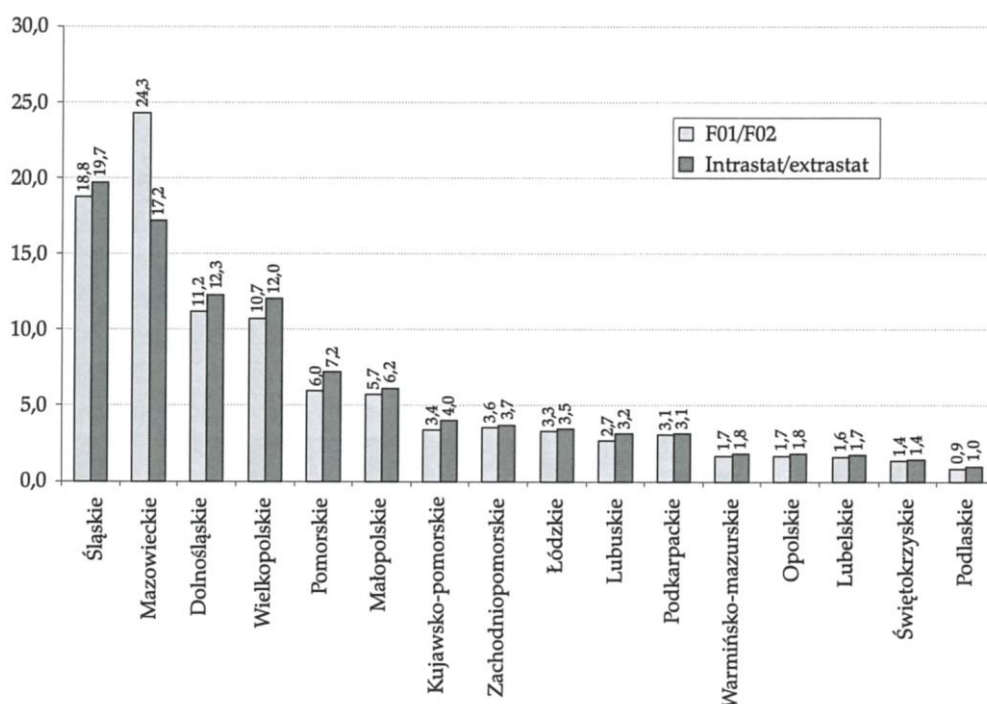
Przy analizie międzynarodowej wymiany towarowej na poziomie regionalnym w pracach naukowych zwraca się uwagę na wiele uwarunkowań związanych ze sposobem rejestracji danych, które warunkują możliwości i sposoby dalszej interpretacji uzyskanych wyników. Są one następujące:

- a. dane o handlu zagranicznym pochodzą ze zgłoszeń celnych w handlu z krajami spoza Unii Europejskiej (UE) oraz deklaracji INTRASTAT w handlu wewnątrzunijnym, w praktyce oznacza to, że w przypadku obrotu towarowego z krajami UE kompletność danych kształtuje się na poziomie 80-90% obrotów ogółem z uwagi na obowiązek rejestracji handlu dopiero po przekroczeniu określonych progów statystycznych (w 2013 r. próg podstawowy wyniósł 1,1 mln zł; a szczegółowy – 76,0 mln zł); natomiast z krajami spoza UE handel obejmuje pełną statystykę obrotów towarowych; można zaobserwować (tabl. 1), że pogorszeniu ulega relacja pomiędzy wartością eksportu wykazywaną w bazach i agregowaną z poziomu regionalnego na poziom kraju a oficjalnymi statystykami handlu zagranicznego na poziomie kraju;
- b. rejestracja przepływów towarowych w handlu zagranicznym odbywa się według siedziby podmiotu; dane dotyczące handlu zagranicznego opracowywane są w połączeniu ze zbiorem REGON, na podstawie którego dobierany jest identyfikator województwa/powiatu, w którym znajduje się miejsce siedziby eksportera/importera; oznacza to, że:
 - region eksportu/importu towarów nie zawsze stanowi miejsce, skąd faktycznie są wywożone bądź przywożone towary; w zależności od przyjętego sposobu organizacji przedsiębiorstwa identyfikacja terytorialna dotyczy siedziby głównej bądź jednostek lokalnych przedsiębiorstwa (np. zakład produkcyjny, magazyn);
 - znaczący udział wśród podmiotów prowadzących wymianę z zagranicą stanowią pośrednicy handlowi, którzy niekoniecznie prowadzą działalność w tym samym regionie; w zależności od skali międzyregionalnych przepływów krajowych, mogą wystąpić różnice pomiędzy zaangażowaniem przedsiębiorstw produkcyjnych w wymianę międzynarodową a zaangażowaniem wszystkich podmiotów, w tym *stricte* handlowych w wymianę międzynarodową;
 - w konsekwencji duże miasta (w szczególności Warszawa), obszary koncentracji funkcji transportowych (np. porty morskie), mogą skupiać relatywnie wyższe wartości obrotów handlowych; wniosek ważny w przypadku agregacji danych poniżej poziomu województw;
- c. nie są rejestrowane obroty tzw. szarej strefy, co ma znaczenie w przypadku regionów przygranicznych, gdzie handel „bazarowy” generuje znaczne obroty handlowe i stanowi źródło utrzymania części ludności; uzupełnienie danych o wartości handlu zagranicznego towarami

mogą stanowić wyniki badania obrotów towarów na granicy wschodniej Polski realizowanego przez Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

Ryc. 1 Porównanie udziału województw w eksporcie Polski ogółem (w %) według danych ze sprawozdań F01/F02 oraz bazy INTRASTAT/EXTRASTAT w 2008 r.

Źródło: S. Umiński, *Rozważania nad naturą, przyczynami oraz konkurencyjnością działalności eksportowej w ujęciu regionalnym dla Polski*, 2012, s. 186.

Dane pochodzące z bazy INTRASTAT/EXTRASTAT świadczą również o procesie stopniowego umiędzynaradawiania polskiej przestrzeni gospodarczej. O ile duże zakłady przemysłowe prowadziły wymianę zagraniczną przed okresem transformacji gospodarczej, o tyle mniejsze podmioty w znacznym stopniu rozpoczęły działalność na rynkach zagranicznych po 1990 r. Jest to zauważalne w zmianie liczby firm eksportujących, przykładowo w 2005 r. w analizowanych bazach danych zanotowano blisko 30 tys. podmiotów gospodarczych – eksporterów; a w 2013 r. – już ponad 42 tys. Ten wzrost jest widoczny mimo funkcjonowania w systemie INTRASTAT progów statystycznych, które ograniczają liczbę podmiotów zobowiązanych do składania deklaracji INTRASTAT do ok. 12% wszystkich podmiotów (ich obrót towarowy w ujęciu wartościowym stanowi około 98% obrotu globalnego wymiany towarowej z krajami UE).

Z dotychczasowych analiz dostępnego materiału statystycznego wynika, że z upływem lat polska przestrzeń przemysłowa i handlowa komplikuje się. Na skutek występowania korzystnych impulsów wzrostowych dla rozwoju eksportu (w szczególności po 2004 r.) z innymi krajami zmniejsza

się dominacja województwa mazowieckiego przy jednoczesnym wzroście udziału pozostałych województw, przy czym wzrost ten nie jest równomierny.

Tabl. 1 Eksport Polski według danych GUS i bazy Ministerstwa Finansów (agregowanej na poziom powiatów – NTS4) w latach 2005, 2007, 2009, 2011 i 2013

Wyszczególnienie	2005			2007			2009			2011			2013		
	GUS w mln USD	MF w mln USD	różnica w %	GUS w mln USD	MF w mln USD	różnica w %	GUS w mln USD	MF w mln USD	różnica w %	GUS w mln USD	MF w mln USD	różnica w %	GUS w mln USD	MF w mln USD	różnica w %
Ogółem	89378	84164	5,8	138785	128240	7,6	136641	116597	14,7	190247	163508	14,1	206138	174464	15,4
Struktura kierunkowa (wybrane kraje)															
Niemcy	25225	23870	5,4	35901	34226	4,7	35680	31912	10,6	49688	44007	11,4	51756	45251	12,6
Rosja	3961	3591	9,3	6432	5357	16,7	5015	3841	23,4	8532	6561	23,1	10805	7437	31,2
Ukraina	2588	2337	9,7	5511	4885	11,4	3433	2966	13,6	4688	3918	16,4	5713	4755	16,8
Białoruś	722	691	4,3	1121	1014	9,6	1214	1012	16,6	1856	1463	21,2	2418	1928	20,3
Czechy	4077	3827	6,1	7684	6737	12,3	8006	6568	18,0	11884	9865	17,0	12769	10615	16,9
Słowacja	1709	1640	4,0	3026	2699	10,8	3132	2635	15,9	4672	4005	14,3	5443	4667	14,3
Litwa	1232	1094	11,3	2267	2120	6,5	1662	1475	11,3	2689	2426	9,8	3138	2774	11,6
Struktura towarowa (wybrane grupy towarowe)															
Artykuły rolno-spożywcze (CN 1-24)	8928	8469	5,1	13759	12807	6,9	15965	13329	16,5	21185	17510	17,3	27183	22579	16,9
Wyroby przemysłu elektromaszynowego (CN 84-92)	36296	34144	5,9	58797	53989	8,2	61236	51813	15,4	77071	66171	14,1	81065	68895	15,0
Mebła (CN 94)	6098	5818	4,6	8390	8057	4,0	7743	7167	7,4	10123	9470	6,5	10721	9926	7,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Ministerstwa Finansów oraz *Wpływ globalnych procesów ekonomicznych na rozwój lokalny*, Komornicki i in., 2015.

Przy uwzględnieniu powyższych uwarunkowań związanych z kompletnością dostępnego materiału statystycznego i sposobem rejestracji danych, prowadzone w kraju badania nad strukturami regionalnymi handlu zagranicznego dostarczają interesujących wyników, potwierdzając hipotezy o niejednorodności przestrzeni eksportowej kraju i konieczności odejścia od prowadzenia analiz wyłącznie na poziomie ogólnopolskim.

Charakter dostępnych danych pierwotnych, a także zapotrzebowanie ze strony gospodarki, powoduje, że w analizach dotyczących układu regionalnego handlu zagranicznego zdecydowanie częściej wykorzystywano wskaźniki eksportowe niż importowe. Przede wszystkim w przypadku eksportu skala deformacji rozkładu przestrzennego na skutek zbierania informacji metodą przedsiębiorstw (a nie zakładów) jest znacząco mniejsza. Ponadto, to głównie eksport jest elementem składającym się na konkurencyjność, a także na odporność gospodarek lokalnych, a w przypadku zapotrzebowania ze strony aplikacyjnej to eksporterzy, mogą być ewentualnymi beneficjentami

pośredniej lub bezpośredniej polityki gospodarczej (wsparcie dla eksporterów, pomoc w pozyskiwaniu nowych rynków zbytu itd.).

2.2 Przedmiot badań z zakresu handlu zagranicznego towarami w ujęciu regionalnym

Krajowe badania naukowe nad wymianą towarową w ujęciu regionalnym obejmują kilka głównych kierunków zainteresowań: (a) różnorodne studia struktur regionalnego handlu zagranicznego w odniesieniu do struktur gospodarki lokalnej (przy czym częściej przedmiotem analiz jest zróżnicowanie przestrzenne eksportu niż zróżnicowanie przestrzenne importu), (b) badania regionalnego eksportu jako jednego z czynników międzynarodowej konkurencyjności regionów, (c) rozważania nad istotą i znaczeniem powiązań zagranicznych na obszarach przygranicznych, (d) analizy struktur i kierunków współpracy zagranicznej w kontekście kształtowania głównych korytarzy transportowych w kraju, (e) obszary intensyfikacji powiązań handlowych jako motory wzrostu gospodarek regionalnych – determinanty rozwoju i znaczenie koncentracji eksportu oraz (f) odporność i zdolność do adaptacji regionów w globalnej gospodarce na skutek wydarzeń kryzysowych.

Jako pierwsze, a więc mające najdłuższą tradycję badawczą, prowadzone były badania działalności eksportowej w ujęciu regionalnym i zmian zachodzących w „przestrzeni eksportowej” w efekcie zróżnicowania procesów oddziałujących na siłę powiązań poszczególnych regionów z rynkiem międzynarodowym. Obroty handlu zagranicznego generowane przez podmioty zlokalizowane w poszczególnych regionach znacznie się różnią. Eksport regionów jest pochodną bardzo wielu czynników, zarówno pierwotnych, jak i wtórnych. Rogacki (2001) wyróżnił sześć podstawowych czynników kształtujących aktywność importową i eksportową polskich województw; są to: struktura przemysłu i jego nowoczesność, napływ kapitału, położenie województwa i kraju partnera, potencjał i poziom gospodarczy partnera, stabilność gospodarcza i polityczna oraz bariery własne i bariery partnera. W tym obszarze studia stawiają sobie głównie za cel określenie stopnia zróżnicowania przestrzennego struktury geograficznej i towarowej handlu zagranicznego w ujęciu regionalnym oraz identyfikację czynników różnicujących regionalną intensywność i charakter przepływów towarowych. Można tu zaliczyć badania T. Komornickiego (2002b, 2003); H. Maćkowiaka (2008, 2013); H. Rogackiego (2001) oraz S. Umińskiego (2012).

Uzupełnienie powyższych rozważań stanowią analizy włączające struktury międzynarodowych powiązań gospodarczych w koncepcje kształtowania układu głównych międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych. Aktywność eksportowa (sprzedaż towarów za granicę) jest traktowana jako jeden z istotnych generatorów ruchu, który determinuje sieć przepływów towarowych wewnątrz kraju. Badania tego typu mają również praktyczne

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

zastosowanie; odpowiadają na pytanie jak przedstawia się i czy ulega zmianie zróżnicowanie przepływów towarowych na poszczególnych kierunkach geograficznych, które mogą mieć znaczenie dla budowania sieci infrastruktury towarowej. Kierunek ten reprezentują prace T. Komornickiego (1997, 2000a).

Badania porównawcze eksportu są jednym z elementów pomiaru konkurencyjności regionalnej. Punkt wyjścia w tym przypadku stanowi teza mówiąca o tym, że o konkurencyjności lub zdolności do konkutowania regionu decyduje nie tylko umiejętność produkowania, lecz również sprzedaży, w tym na rynki zagraniczne (czyli baza eksportowa). Jak wskazuje S. Umiński (2012) każdy z regionów ma indywidualną trajektorię rozwoju, która wynika z charakterystyki sektora eksportującego, elastyczności firm, identyfikacji pojawiających się szans, położenia geograficznego, a pozycja poszczególnych regionów jako eksporterów zależy od konkurencyjności oferty adresowanej na rynki zagraniczne. Podejście ekonomiczne w rozważaniach nad eksportem można odnaleźć w badaniach T. Komornickiego (2000b), B. Szejgiec (2014) czy właśnie S. Umińskiego (2012).

Od niedawna ekonomiczny wymiar przedmiotowego zjawiska przejawia się w nowym kierunku badań aktywności eksportowej, który wyodrębnił się jako konsekwencja funkcjonowania gospodarki globalnej i międzynarodowej współzależności poszczególnych gospodarek regionalnych. Głównym celem badawczym w tym zakresie jest ocena wpływu procesów globalnych ze szczególnym uwzględnieniem spowolnienia gospodarczego 2008-2009 na sytuację gospodarczą polskich powiatów. Eksport stanowi źródło powiązań międzynarodowych, a więc i przyczynę potencjalnych zagrożeń wynikających z zawirowań na rynkach międzynarodowych. Celem analiz jest ocena mechanizmów lokalnych umożliwiających regionom adaptację do zmian globalnych w gospodarce światowej, a także zbadanie wrażliwości regionów na zmiany w systemie światowym oraz identyfikacja znaczenia lokalnie uwarunkowanych procesów rozwojowych dla zachowania przez polskie powiaty zdolności konkurencyjnej w systemie gospodarki globalnej. Do tej pory nurt ten był uwzględniany w pracach Uniwersytetu Gdańskiego (Gawlikowska-Hueckel, Szlachta red. 2014) oraz IGiPZ PAN (Komornicki 2009, 2012, Komornicki i in. 2015).

Odrębne miejsce w dotychczasowych badaniach handlu zagranicznego zajmują badania, które uwzględniają aspekty przestrzenne i delimitację przestrzenną zjawiska jako jeden z głównych elementów analizy. Dotyczy to z jednej strony obszarów o silnych powiązaniach eksportowych, jak i obszarów słabszych gospodarczo, o odmiennej specyfice powiązań zagranicznych, tj. obszarów przygranicznych. Studia nad obszarami koncentracji eksportu nawiązują do tradycji pomiaru centrów przemysłowych kraju. Ich celem jest wydzielenie obszarów koncentracji eksportu prowadzące do wskazania regionów należących do międzynarodowej przestrzeni gospodarczej oraz oceny jakościowej przestrzeni przemysłowej kraju. Ta tematyka znajduje swoje odzwierciedlenie w badaniach T. Komornickiego (2004) i B. Szejgiec (2015).

Handel zagraniczny był także wykorzystywany jako miernik efektów akcesji Polski do Unii Europejskiej. Obserwowano wówczas stopniową deglomerację eksportu do jednostek położonych bardziej peryferyjnie. Deglomeracja ta znalazła wówczas potwierdzenie we wskaźniku zmienności wartości eksportu obliczanego dla zbioru wszystkich powiatów (jako iloraz odchylenia standardowego i średniej arytmetycznej). Zmniejszenie jego wielkości oznaczało bardziej równomierny rozkład zjawiska w jednostkach przestrzennych. W roku 2000 wskaźnik ten wynosił 2,83, w roku 2005 zmalał do poziomu 2,65, aby w roku 2007 ponownie wzrosnąć do 2,71. Prowadzi to do wniosku, że wzrost eksportu w następstwie akcesji zaowocował jednorazową dekoncentracją eksportu. Proces ten nie był kontynuowany w kolejnych latach (Komornicki 2009a).

Wraz ze zmianami dotyczącymi przenikalności granic kraju wynikającymi z wielu czynników, np. przejście z gospodarki centralnie sterowanej do rynkowej, integracja z Unią Europejską, wejście do strefy Schengen, jednym z rodzajów badań zjawisk na obszarach przygranicznych są studia nad kierunkami i intensywnością powiązań handlowych w krajami sąsiednimi. Badania te dotyczą w szczególności wschodnich obszarów przygranicznych, które po 1990 r. wygenerowały specyficzne, endogeniczne procesy rozwojowe wynikające ze znaczenia położenia przygranicznego jako stymulatora intensywności interakcji z krajem sąsiada (najczęściej Ukraina, a w mniejszym stopniu Rosja i Białoruś). Procesy te analizowane są w ujęciu porównawczym z granicą zachodnią kraju i powiązaniem regionów z Niemcami. Problematyka transgranicznej wymiany handlowej jest widoczna głównie w pracach T. Komornickiego (1997, 2002a, 2010).

Podsumowując, powyżej przedstawiony szeroki zakres tematyki badań podejmowanych w obszarze handlu zagranicznego towarami w ujęciu regionalnym, świadczy o potrzebie kontynuowania badań naukowych, w tym także badań o charakterze aplikacyjnym. Tym samym stanowi to przesłankę do podejmowania prób rozszerzania wyników badań statystycznych statystyki publicznej w zakresie międzynarodowego obrotu towarami i usługami na poziom regionalny. Można również przypuszczać, że w związku z tendencją do traktowania regionów – województw jako podmiotów polityki regionalnej i gospodarczej kraju (*place based policy*), postulaty dotyczące potrzeby monitorowania aktywności podmiotów gospodarczych w gospodarce globalnej będą stale aktualne. Dostrzegana jest potrzeba oceny pozycji struktur regionalnych i lokalnych w układach międzynarodowych powiązań handlowych, zarówno wymiany towarowej (badania obecnie zaawansowane), jak i wymiany usług (perspektywiczny kierunek badań). W Zestawieniu 1 ujęto najważniejsze kierunki analiz polskiego handlu zagranicznego towarami w ujęciu regionalnym.

Zestawienie 1 Synteza najważniejszych kierunków badań handlu zagranicznego towarami w ujęciu regionalnym w Polsce

Zakres czasowy badań	Układ statyczny i dynamiczny: systematycznie od lat 90-tych XX wieku Analizy porównawcze: przed i po integracji Polski z UE, przed i po kryzysie finansowym 2007 r.
-----------------------------	--

	Zmiany w handlu jako konsekwencja określonych wydarzeń, np. akcesja do Unii Europejskiej, kryzys ekonomiczny
Zakres przestrzenny badań	Przed rokiem 1999 województwa w starym podziale administracyjnym (49 jednostek) Województwa (NTS2), podregiony (NTS3), powiaty (NTS4) Region na tle kraju i pozostałych regionów Obszary metropolitalne Obszary przygraniczne Obszary koncentracji eksportu Wydzielone w oparciu o dane kryterium typy regionów
Przekroje analiz	Obroty towarowe w ujęciu wartościowym (częściej analizowany eksport jako jeden ze sposobów pomiaru międzynarodowej konkurencyjności regionu) Podmioty w obrocie międzynarodowym Analizy struktur branżowej, towarowej kierunkowej: <ul style="list-style-type: none"> – struktura geograficzna: poszczególne kraje, najważniejsze ugrupowania (UE, nie-UE; „stare” i „nowe” kraje UE), zagregowane kierunki (kraje europejskie, NAFTA, b. ZSRR, Daleki Wschód itp.) – struktura towarowa: grupy towarowe wg Nomenklatury Scalonej CN (łącznie 22 Sekcje), dwucyfrowe kody towarowe klasyfikacji CN, czterocyfrowe kody towarowe klasyfikacji CN (w szczególności przy identyfikacji towarów wysokiej techniki) – struktura branżowa: podmioty o przeważającej działalności produkcyjnej, handlowej, wybrane działy Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (np. przemysł spożywczy)
Metody badań	Miary (wskaźniki) stosowane do oceny handlu zagranicznego: wartości bezwzględne (zł, USD, EUR), dynamika (rok poprzedni=100, rok x=100), wartości względne w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł/1 mieszkańca) lub w stosunku do wartości PKB – % (NUTS 2 i NUTS 3) i produkcji sprzedanej przemysłu – % (LAU 2), wskaźniki koncentracji (np. Herfindahla-Hirschmanna), miary handlu wewnątrzgałęziowego (np. wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej – RCA) Analiza opisowa struktury geograficznej, towarowej i branżowej Analiza zmian w eksporcie i imporcie Analiza macierzowa (np. województwa względem krajów Unii Europejskiej) Metody kartograficzne (głównie kartogram, kartodiagram, metoda wstęgowa, mapy interakcji) Metody statystyczne: analiza skupień, analiza korelacji i regresji, autokorelacja przestrzenna, współczynniki zmienności Model grawitacji

Przedmiot badań	Struktury regionalnego handlu zagranicznego w świetle struktur gospodarki regionalnej Czynniki determinujące konkurencyjność eksportową regionu Handel na obszarach przygranicznych – uwarunkowania i specyfika Obszary koncentracji działalności eksportowej jako motory wzrostu gospodarczego Kształtowanie korytarzy transportowych w kontekście powiązań handlowych regionów Odporność regionalna i zdolności adaptacyjne regionów na przykładzie eksportu Rola pośredników handlowych w eksporcie
------------------------	--

Źródło: opracowanie własne

IV. Metody opracowywania informacji na temat obrotów handlowych z zagranicą na poziomie regionalnym (NTS2)

1. Zagadnienia problematyczne

Podejmując próbę wypracowania metod kalkulacji obrotów towarowych i usługowych z zagranicą w podziale terytorialnym należy mieć na uwadze ograniczenia związane z metodologią badań, w ramach których pozyskiwane są dane pierwotne.

Informacje na temat lokalizacji siedziby eksportera lub importera ustalone na podstawie badań określają skalę wymiany pod warunkiem prowadzenia bezpośrednich form handlu. Jeżeli transakcje dokonywane są z udziałem pośredników handlowych prowadzących działalność w innym województwie, to mogą wystąpić różnice między informacjami opracowanymi na podstawie zgromadzonych danych statystycznych a rzeczywistym zaangażowaniem przedsiębiorstw w wymianę międzynarodową. Rozbieżności te mogą zarówno zmniejszać, jak i zwiększać obroty handlowe w zależności od skali i rodzaju działalności pośredników handlowych na terenie województwa. Na przykład, do danego województwa mogą być przypisane obroty przedsiębiorstw pośredniczących w handlu zagranicznym, czyli eksportujących towary, które zostały wyprodukowane w innych województwach.

Bezpośrednie przypisanie obrotów handlowych z zagranicą do danego województwa jest utrudnione w przypadku działalności grup przedsiębiorstw. Trudno jest bowiem przyporządkować określoną wartość eksportu i importu do konkretnego przedsiębiorstwa. Eksport realizowany jest na poziomie całej grupy przedsiębiorstw a nie zakładu produkcyjnego. Dlatego też, nie zawsze istnieje możliwość precyzyjnego określenia jaka wartość eksportu pochodzi z danego przedsiębiorstwa. Mając na uwadze doświadczenia innych krajów, które podejmowały dotychczas próby regionalizacji obrotów towarowych i usługowych z zagranicą, obserwuje się tendencję do lokowania obrotów w regionie, w którym dominują przedsiębiorstwa macierzyste np. okolice dużych aglomeracji miejskich, a nie w regionie rzeczywistej produkcji. Zjawisko to znacznie zniekształca faktyczną partycypację regionów w obrocie międzynarodowym.

Ponadto, z dotychczasowych doświadczeń wynika, że obecnie duża część wymiany towarowej z zagranicą jest realizowana przez podmioty zagraniczne, które nie mają siedziby bądź stałego miejsca prowadzenia działalności w Polsce, a tym samym nie jest możliwe przyporządkowanie ich obrotów do poszczególnych województw. Proces rejestracji zagranicznej firmy na potrzeby VAT odbywa się w sposób tożsamy, jak w przypadku podmiotów krajowych. Jedynym wyróżnikiem jest tutaj właściwość urzędu skarbowego. Bowiem podmioty zagraniczne nieposiadające siedziby bądź stałego miejsca

prowadzenia działalności na terytorium kraju podlegają, zgodnie z art. 3 ustawy o VAT, Naczelnikowi Drugiego Urzędu Skarbowego Warszawa – Śródmieście. W przypadku powyższych podmiotów generowane obroty są przypisywane do województwa mazowieckiego.

2. Międzynarodowy handel usługami

2.1. Opis metodologii badań prowadzonych w zakresie statystyki międzynarodowego handlu usługami

Podstawowym źródłem danych o międzynarodowym handlu usługami jest badanie *Międzynarodowy handel usługami* (symbol badania wg PBSSP 1.51.09) realizowany z częstotliwością kwartalną i roczną. Statystyka międzynarodowego handlu usługami dotyczy transakcji, w których jeden podmiot transakcji (dostarczenia / nabycia usługi) ma swoją siedzibę / miejsce zamieszkania w Polsce (rezydent⁶), natomiast drugi podmiot transakcji ma swoją siedzibę / miejsce zamieszkania za granicą, jest organizacją międzynarodową lub jednostką dyplomatyczną obcego państwa (nierezydent⁷).

Głównym celem badania *Międzynarodowy handel usługami* jest opracowanie informacji dotyczących obrotów realizowanych w międzynarodowej wymianie usług zgodnie z przepisami rozporządzenia Komisji (UE) nr 555/2012 z dnia 22 czerwca 2012 r. zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 184/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie statystyki Wspólnoty w zakresie bilansu płatniczego, międzynarodowego handlu usługami i zagranicznych inwestycji bezpośrednich w odniesieniu do aktualizacji wymogów dotyczących danych oraz definicji (Dz. Urz. UE L 166 z 27.06.2012, str. 22).

Zakresem podmiotowym badania objęci są wszyscy rezydenci, którzy uczestniczą w międzynarodowym obrocie usługami (nabycie i/lub dostarczenie usług), w tym również jednostki sektora finansów publicznych.

Zakres przedmiotowy badania dotyczy wartości usług nabywanych i dostarczanych w ramach wymiany międzynarodowej przez podmioty gospodarki narodowej w podziale na poszczególne

⁶ Zgodnie z ustawą z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe (Dz. U. z 2012 r. poz. 826, z późn. zm.), rezydentami są:

- osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania w kraju oraz osoby prawne mające siedzibę w kraju, a także inne podmioty mające siedzibę w kraju, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; rezydentami są również znajdujące się w kraju oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez nierezydentów,
- polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne i inne polskie przedstawicielstwa oraz misje specjalne, korzystające z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych.

⁷ Zgodnie z ustawą z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe (Dz. U. z 2012 r. poz. 826, z późn. zm.), nierezydentami są:

- osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania za granicą oraz osoby prawne mające siedzibę za granicą, a także inne podmioty mające siedzibę za granicą, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; nierezydentami są również znajdujące się za granicą oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez rezydentów,
- obce przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne i inne obce przedstawicielstwa oraz misje specjalne i organizacje międzynarodowe, korzystające z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych.

rodzaje usług i według poziomów podziału geograficznego zgodnie z wymogami rozporządzenia Komisji (UE) nr 555/2012 z dnia 22 czerwca 2012 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 184/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie statystyki Wspólnoty w zakresie bilansu płatniczego, międzynarodowego handlu usługami i zagranicznych inwestycji bezpośrednich w odniesieniu do aktualizacji wymogów dotyczących danych oraz definicji. Powyższe rozporządzenie klasyfikuje usługi według Rozszerzonej Klasyfikacji Usług w Bilansie Płatniczym (EBOPS 2010) począwszy od roku 2013.

W ramach EBOPS 2010 można wyszczególnić następujące główne rodzaje usług:

- usługi produkcyjne w odniesieniu do nakładów rzeczowych będących własnością osób trzecich,
- usługi konserwacji i naprawy,
- transport,
- podróże,
- usługi budowlane,
- usługi ubezpieczeniowe i emerytalno-rentowe,
- usługi finansowe,
- opłaty za korzystanie z własności intelektualnej,
- usługi telekomunikacyjne, informatyczne i informacyjne,
- pozostałe usługi gospodarcze,
- usługi kulturalne, rekreacyjne i świadczone dla ludności,
- usługi rządowe.

Dane za lata 2010-2012 były pozyskiwane od respondentów w oparciu o klasyfikację EBOPS 2002 (zgodnie z Rozporządzeniem (WE) nr 184/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 stycznia 2005 r. w sprawie statystyki Wspólnoty w zakresie bilansu płatniczego, międzynarodowego handlu usługami i zagranicznych inwestycji bezpośrednich), w ramach której były wyszczególnione następujące główne grupowania usług:

- transport,
- podróże,
- usługi pocztowe i telekomunikacyjne,
- usługi budowlane,
- usługi ubezpieczeniowe,
- usługi finansowe,
- usługi informatyczne i informacyjne,
- honoraria i opłaty licencyjne,
- pozostałe usługi gospodarcze,
- usługi kulturalne i rekreacyjne,

- usługi rządowe.

Obowiązek sprawozdawczy z tytułu badania *Międzynarodowy handel usługami* realizowany jest z wykorzystaniem formularzy statystycznych: DNU-K „Sprawozdanie o międzynarodowej wymianie usług za kwartał ...” oraz DNU-R „Sprawozdanie o międzynarodowej wymianie usług za rok ...”. W ramach w/w formularzy pozyskiwany jest taki sam zakres danych w odniesieniu do rodzajów usług i podziału geograficznego (zakres przedmiotowy).

Kwartalnym obowiązkiem sprawozdawczym objęci są rezydenci, których:

- przychody z tytułu dostarczania usług nierezydentom przekroczyły w roku poprzedzającym rok sprawozdawczy albo w ciągu danego roku sprawozdawczego kwotę 800 000 PLN (słownie: osiemset tysięcy złotych)
lub
- rozchody z tytułu nabywania usług od nierezydentów przekroczyły w roku poprzedzającym rok sprawozdawczy albo w ciągu danego roku sprawozdawczego kwotę 1 000 000 PLN (słownie: jeden milion złotych).

Przedsiębiorstwa wykazujące obroty z tytułu międzynarodowej wymiany usług, a nieobjęte sprawozdawczością kwartalną, mają obowiązek przekazywania danych rocznych.

Zebrane dane wykorzystywane są do przygotowania informacji na temat obrotów usługowych realizowanych przez polskich rezydentów z zagranicą. Dane te są niezbędnym źródłem informacji wykorzystywanym do opracowania rachunku bieżącego bilansu płatniczego w części dotyczącej usług, a w dalszej kolejności do przygotowania informacji w zakresie produktu krajowego brutto w części dotyczącej zagranicy.

W procesie opracowywania ostatecznych danych wynikowych wykorzystywane są również dane pozyskiwane wtórnie od współautora badania tj. Narodowego Banku Polskiego. Zakres tych danych, na poziomie ogółem Polska, obejmuje wartość podróży oraz usług pośrednictwa finansowego mierzonego pośrednio (FISIM⁸) (począwszy od roku 2013). Ponadto w związku z koniecznością zachowania spójności danych między wybranymi pozycjami rachunku bieżącego i rachunku finansowego bilansu płatniczego, NBP przekazuje również wartość usług ubezpieczeniowych i emerytalnych na poziomie ogółem Polska opracowanych w oparciu o metodologię obowiązującą w ramach wytycznych do BoP⁹, a wyliczonych na podstawie danych pochodzących z badania *Międzynarodowy handel usługami*. Kolejnym źródłem danych wykorzystywanym przy opracowywaniu ostatecznych danych wynikowych o międzynarodowym obrocie usługami są dane handlu zagranicznego. Zgodnie ze standardami międzynarodowymi usługi

⁸ Financial intermediation services indirectly measured

⁹ BoP - bilans płatniczy

transportu towarowego powiększone są o wartość usług wynikającą z dodania kosztów transportu zawartych w wartości importowanych towarów, dla których bazą warunków dostaw jest CIF¹⁰.

W ramach analizy możliwości wykorzystania innych źródeł informacji do opracowania wartości usług dostarczonych i nabytych w obrocie międzynarodowym, w 2013 roku zakończono realizację pracy metodologicznej pt. „Międzynarodowy handel usługami w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego”. Celem tej pracy było wypracowanie metodologii powiązania danych jednostkowych pozyskiwanych w ramach następujących badań: *Międzynarodowy handel usługami* (1.51.09) oraz *Podmioty z kapitałem zagranicznym* (1.42.03). Nadrzędnym celem tego powiązania było uzyskanie zestawu informacji umożliwiających określenie znaczenia podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w międzynarodowym handlu usługami przy jednoczesnej analizie zakresów podmiotowych badań w celu pozyskania jak największej ilości danych o zjawisku międzynarodowego obrotu usługami w Polsce.

Na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzono między innymi, iż:

- zakres podmiotowy badania *Międzynarodowy handel usługami* obejmuje znacznie większą populację podmiotów dostarczających i/lub nabywających usługi w obrocie międzynarodowym niż ma to miejsce w przypadku badania *Podmioty z kapitałem zagranicznym*. W kartotece badania *Podmioty z kapitałem zagranicznym* znajdują się jednak jednostki, które nie zostały włączone do badania *Międzynarodowy handel usługami*, a wykazują dane o eksporcie i/lub imporcie usług.
- poziom szczegółowości danych pozyskiwanych w ramach badania *Podmioty z kapitałem zagranicznym*, tj.:
 - wartości sprzedaży usług na eksport,
 - ogólnej liczbie państw, do których eksportowane są usługi oraz symbole krajów 5 głównych rynków i ich procentowy udział eksportu do tych krajów,
 - wartości importu usług

jest niewystarczający, aby dane zostały wykorzystane, jako źródło wtórne w badaniu *Międzynarodowy handel usługami* (dotyczy to w szczególności danych o imporcie usług).

¹⁰ CIF - Cost Insurance and Freight (według Międzynarodowych Reguł Handlu INCOTERMS) - podział obowiązków i kosztów:

- sprzedający: załadunek, cło w kraju sprzedawcy, transport do portu macierzystego, wyładunek w porcie macierzystym, opłaty portowe w porcie macierzystym, transport do portu docelowego, ubezpieczenie;
- kupujący: opłaty w porcie docelowym, załadunek w porcie docelowym, transport do celu, cło w kraju docelowym, podatki w kraju docelowym.
- ryzyko związane z przekazaniem towaru występuje w momencie, gdy dobra „przekroczą reling statku”, czyli gdy znajdują się na pokładzie.

2.2. Identyfikacja skali zjawiska obrotów niezidentyfikowanych terytorialnie

Badanie *Międzynarodowy handel usługami* jest badaniem, którego zakres podmiotowy (kartoteka) jest opracowywany w oparciu o wartości obrotów z tytułu transgranicznych transakcji usługowych. Źródłami informacji o wartości tych obrotów są dane pochodzące z poprzednich edycji badania, zarówno kwartalnych jak i rocznych, oraz dane administracyjne (dane o podatnikach podatku od towarów i usług [VAT] zmienna *import usług*). Podstawową zmienną identyfikującą podmioty w kartotece w/w badania jest indywidualny numer identyfikacyjny przedsiębiorstwa REGON. Badaniem objęte są wszystkie podmioty uczestniczące w międzynarodowym obrocie usługami niezależnie od rodzaju ich podstawowej działalności oraz liczby zatrudnionych osób.

Każdorazowo opracowany zbiór podmiotów spełniających powyższe warunki jest weryfikowany z Bazą Jednostek Statystycznych (BJS), zgodnie z zasobem której wszystkim przedsiębiorstwom objętym obowiązkiem sprawozdawczym przyporządkowany jest kod województwa głównej siedziby firmy. W związku z tym, wartości obrotów tych podmiotów mogą być przyporządkowywane do określonego województwa.

Metodologia opracowania ostatecznych danych wynikowych obejmuje wykorzystanie informacji pochodzących bezpośrednio od podmiotów sprawozdawczych (pozyskane za pomocą formularzy sprawozdawczych DNU-K i DNU-R), jak i danych uzupełniających tj.:

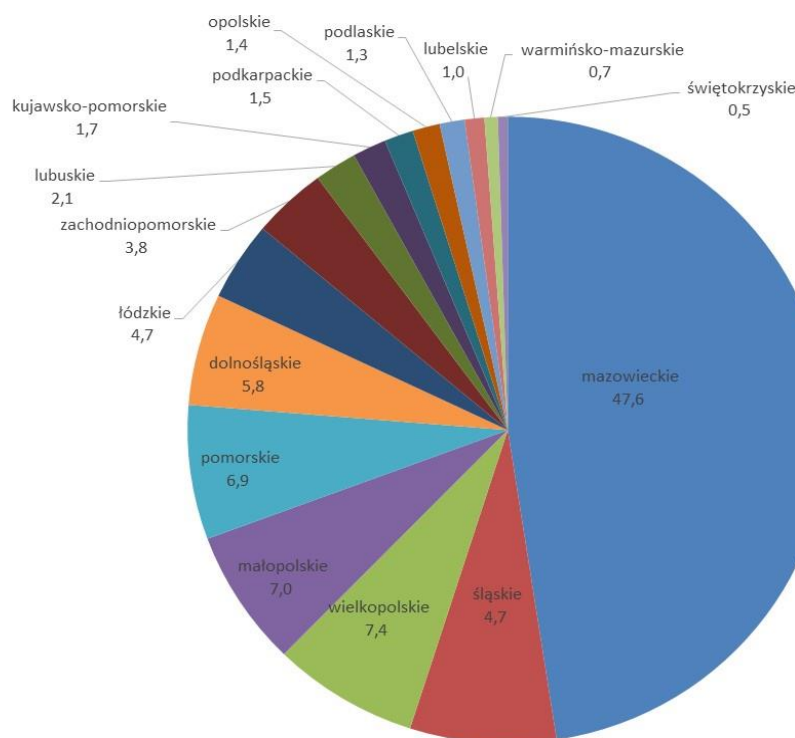
- w przypadku danych dla lat 2010-2012 w zakresie następujących pozycji obrotów usługowych: doszacowania braków wynikających z niedopełnienia obowiązku sprawozdawczego, podróże oraz wartość usług stanowiąca koszty transportu zawarte w wartości importowanych towarów, dla których bazą warunków dostaw jest CIF dla nabytych usług transportu towarowego,
- w przypadku danych dla 2013 roku dodatkowo, oprócz wymienionych dla lat 2010-2012, usługi pośrednictwa finansowego mierzone pośrednio (FISIM).

Dane dotyczące podróży i FISIM są pozyskiwane od współautora badania tj. Narodowego Banku Polskiego jako dane na poziomie ogółem Polska i w związku z tym niezbędne jest wybranie zmiennych, zgodnie z którymi dane te zostaną rozszacowane do poziomu wojewódzkiego (NTS2). Proces opracowania danych według NTS2 będzie wymagał również opracowania metodologii rozszacowania danych o takich usługach jak: usługi ubezpieczeniowe (dotyczy lat 2010 – 2013) oraz usługi pośrednictwa w międzynarodowym handlu towarami (merchanting) (dotyczy lat 2010-2012). Konieczność ta wynika z metodologii naliczania tych rodzajów usług w procesie opracowywania ostatecznych danych wynikowych

Na podstawie analizy danych za 2013 rok pochodzących z badania *Międzynarodowy handel usługami* przeprowadzono wstępny podział identyfikowalnych terytorialnie danych z zakresu usług dostarczonych ogółem i usług nabytych ogółem (Wykres 1 i Wykres 2). Uzyskane struktury mogą ulec zmianie w trakcie dalszych prac analitycznych oraz przy uwzględnieniu danych niezidentyfikowanych terytorialnie.

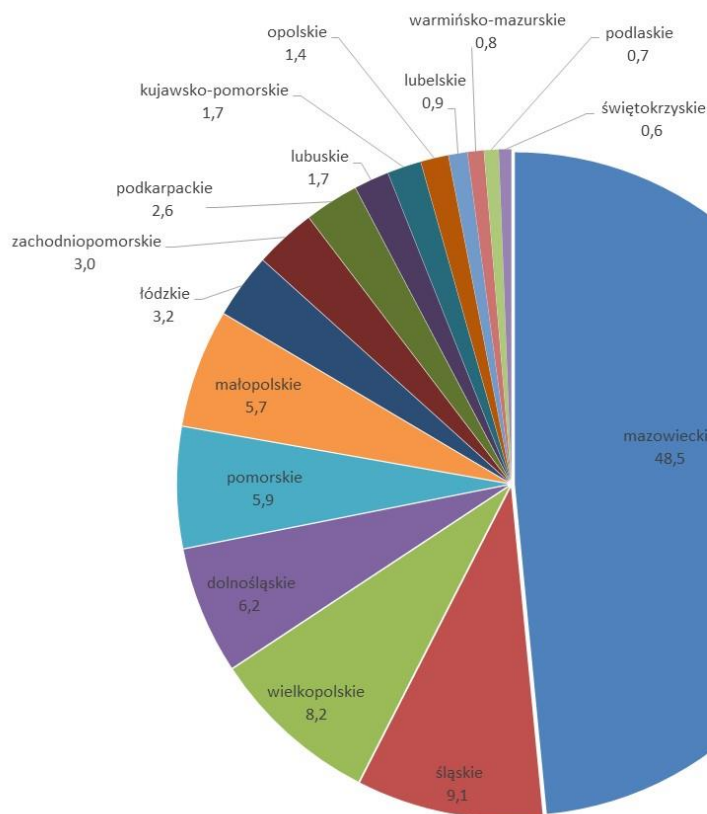
Wykres 1 Struktura usług identyfikowalnych terytorialnie dostarczonych nierezydentom wg województw w 2013 r. w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania GUS *Międzynarodowy handel usługami*

Wykres 2 Struktura usług identyfikowalnych terytorialnie nabytych od nierezydentów wg województw w 2013 r. w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania GUS *Międzynarodowy handel usługami*

Udział wartości usług niezidentyfikowanych terytorialnie według poziomu wojewódzkiego (NTS2) opracowywanych w ramach badania *Międzynarodowy handel usługami* na przestrzeni lat 2010 – 2013 ujęty został w poniższej tabeli.

Tabl. 2 Udział wartości usług niezidentyfikowanych terytorialnie w międzynarodowych obrotach usługowych w latach 2010-2013

Rok	Udział w %	
	usługi dostarczone	usługi nabyte
2010	30,7	32,0
2011	27,7	30,0
2012	27,7	30,7
2013	26,8	30,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania GUS *Międzynarodowy handel usługami*

2.3. Opracowanie docelowych metod rozszacowania

Po ustaleniu skali zjawiska oraz rodzajów usług, dla których niemożliwe jest bezpośrednio ustalenie województwa (NTS2) ich generowania, przystąpiono do przeglądu dostępnych źródeł danych pod kątem możliwości ich wykorzystania w celu ustalenia struktury obrotów danego rodzaju usług z zagranicą według województw.

W pierwszej kolejności opracowano metodę naliczenia wartości obrotów usługowych według województw dla pozycji usługowych, dla których informacje pozyskiwane są bezpośrednio od respondentów na formularzach sprawozdawczych DNU-K i DNU-R w ramach badania *Międzynarodowy handel usługami*¹¹. Rozszacowanie wartości obrotów usługowych z zagranicą zostało dokonane poprzez przyporządkowanie wartości obrotów danego przedsiębiorstwa do województwa, w którym znajduje się jego siedziba.

Następnie dla pozycji usługowych, dla których brak jest możliwości przypisania obrotów usługowych z zagranicą do konkretnego województwa, przystąpiono do identyfikacji potencjalnych metod rozszacowania wartości usług dostarczanych nierezydentom oraz wartości usług nabywanych od nierezydentów według województw. Ten etap prac realizowany był odrębnie dla każdej pozycji usługowej i dotyczył:

- wartości obrotów doszacowanych na skutek niedopełnienia obowiązku sprawozdawczego przez respondentów (lata 2010-2013),
- podróży (lata 2010-2013),
- wartości usług będących efektem dodania kosztów transportu zawartych w wartości importowanych towarów, dla których bazą warunków dostaw jest CIF (koszt ubezpieczenie fracht) dla nabytych usług transportu towarowego (lata 2010-2013),
- usług pośrednictwa w międzynarodowym handlu towarami (merchanting) (2010-2012),
- usług pośrednictwa finansowego mierzonych pośrednio (FISIM) (2013 rok).

Dla tych pozycji usługowych zastosowano poniżej opisane metody rozszacowania danych niezidentyfikowanych terytorialnie:

1. doszacowania braków wynikające z niedopełnienia obowiązku sprawozdawczego – wartości doszacowań ogółem rozszacowano strukturą podmiotów według województw, a które nie dopełniły obowiązku sprawozdawczego (powody: odmowa, zdarzenie losowe, brak aktywności jednostki w danym okresie sprawozdawczym, brak kontaktu z jednostką).

¹¹ Metodologia badania *Międzynarodowy handel usługami* przedstawiona została w pkt. IV. 2.1 niniejszego raportu

Wykorzystane struktury otrzymano na podstawie raportów kompletności sporządzonych dla każdego okresu sprawozdawczego w ramach analizowanych lat;

2. podróże:

a. podróże prywatne:

- usługi dostarczone nierezydentom (po stronie przychodów) - rozszacowano w oparciu o strukturę noclegów udzielonych turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych według województw zgodnie z danymi udostępnionymi w publikacji GUS i Urzędu Statystycznego Rzeszów „Turystyka w ... r.” odpowiednio dla lat 2010 - 2013,
- usługi nabyte od nierezydentów (po stronie rozchodów) – dane rozszacowano w oparciu o strukturę gospodarstw domowych według województw na podstawie danych pochodzących z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2011 roku.

b. podróże służbowe – dane rozszacowano strukturą wartości obrotów z tytułu podróży służbowych ustaloną na podstawie danych pozyskanych od respondentów w ramach badania *Międzynarodowy handel usługami*. Respondentów zidentyfikowano terytorialnie na podstawie powiązania numeru REGON z danymi pochodzącymi z Bazy Jednostek Statystycznych (BJS) ze zmienną „województwo”;

3. wartość usług wynikająca z dodania kosztów transportu zawartych w wartości importowanych towarów, dla których bazą warunków dostaw jest CIF w przypadku nabytych usług transportu towarowego – dane rozszacowano strukturą wartości nabytych usług transportu towarowego oddzielnie dla każdego rodzaju transportu (morski, lotniczy, kolejowy i samochodowy) oraz analizowanego roku,

4. usługi pośrednictwa w międzynarodowym handlu towarami (merchanting) (dotyczy lat 2010-2012) – dane rozszacowano strukturą wartości obrotów z tytułu usług pośrednictwa w międzynarodowym handlu towarami (merchanting) ustaloną na podstawie danych pozyskanych od respondentów w ramach badania *Międzynarodowy handel usługami*. Respondentów zidentyfikowano terytorialnie na podstawie powiązania numeru REGON z danymi pochodzącymi z Bazy Jednostek Statystycznych (BJS) ze zmienną „województwo”;

5. usługi pośrednictwa finansowego mierzone pośrednio (FISIM) (dla 2013 roku) – dane rozszacowano strukturą ustaloną w oparciu o wartość dostarczonych / nabytych usług finansowych pozyskanych od respondentów w ramach badania *Międzynarodowy handel usługami*. Respondentów zidentyfikowano terytorialnie na podstawie powiązania numeru REGON z danymi pochodzącymi z Bazy Jednostek Statystycznych (BJS) ze zmienną „województwo”;

6. usługi ubezpieczeniowe – dane rozszacowano strukturą wartości obrotów z tytułu usług ubezpieczeniowych, ustaloną na podstawie danych pozyskanych od respondentów w ramach

badania *Międzynarodowy handel usługami*. Respondentów zidentyfikowano terytorialnie na podstawie powiązania ich numeru REGON z danymi pochodzącymi z Bazy Jednostek Statystycznych (BJS) ze zmienną „województwo”.

Przedstawione powyżej metody zostały wybrane ze względu na ich najbardziej optymalne dostosowanie do specyfiki badania *Międzynarodowy handel usługami*, jak również możliwość wykorzystania danych o podmiotach sprawozdawczych uczestniczących w transgranicznej wymianie usług.

W procesie opracowywania danych statystycznych, niezależnie od poziomu podziału geograficznego, konieczne jest badanie prawdopodobieństwa naruszenia **tajemnicy statystycznej**. Zagadnienie stanowi istotny element przy ocenie możliwości opracowywania danych na danym poziomie szczegółowości.

Zgodnie z art. 10 Ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. 1995 Nr 88 poz. 439 z późn. zm.) „dane jednostkowe identyfikowalne zebrane w badaniach statystycznych podlegają bezwzględnej ochronie. Dane te mogą być wykorzystywane wyłącznie do opracowań, zestawień i analiz statystycznych oraz do tworzenia przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego operatu do badań statystycznych; udostępnianie lub wykorzystywanie tych danych dla innych niż podane w ustawie celów jest zabronione (tajemnica statystyczna)”. Jednakże zgodnie z generalną zasadą zapisaną w art. 14. ust. 1. „wyniki obliczeń, opracowań i analiz dokonanych na podstawie zebranych w badaniach statystycznych statystyki publicznej danych statystycznych, zwane dalej "wynikowymi informacjami statystycznymi", są powszechnie dostępne”. Zasada ta obowiązuje za wyjątkiem następujących przypadków:

1. nie mogą być publikowane ani udostępniane uzyskane w badaniach statystycznych dane jednostkowe identyfikowalne (art. 38. ust. 1. Ustawy)
2. nie mogą być publikowane ani udostępniane uzyskane w badaniach statystycznych dane statystyczne możliwe do powiązania i zidentyfikowania z konkretną osobą fizyczną oraz informacje i dane statystyczne charakteryzujące wyniki ekonomiczno-finansowe podmiotów gospodarki narodowej prowadzących działalność gospodarczą, jeżeli na daną agregację składa się mniej niż trzy podmioty lub udział jednego podmiotu w określonym zestawieniu jest większy niż trzy czwarte całości (art. 38. ust. 2. Ustawy).

Zasada wskazana w pkt. 1. określana mianem tajemnicy pierwotnej wiąże się z obowiązkiem wyeliminowania agregatów spełniających te warunki z wszelkiego rodzaju tablic, baz i zbiorów przeznaczonych do udostępnienia.

Tajemnica wtórna dotyczy ochrony danych objętych tajemnicą pierwotną, zagrożonych możliwością pośredniej identyfikacji. W przypadku wystąpienia tylko jednego agregatu (na danym

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

poziomie) chronionego tajemnicą pierwotną – który mógłby być wyliczony na podstawie dostępnych danych – należy zrezygnować z publikowania danych na tym poziomie lub ukryć dodatkową pozycję tego poziomu. Inną metodą ochrony tajemnicy pierwotnej jest tworzenie dodatkowych agregatów - przeznaczonych do udostępniania - będących wynikiem połączenia przynajmniej dwóch agregatów, spośród których jeden podlega ochronie ze względu na tajemnicę pierwotną¹².

W ramach prowadzonych prac na każdym etapie naliczania danych oraz dla poszczególnych lat objętych projektem przeprowadzono analizę możliwości naruszenia tajemnicy pierwotnej i/lub wtórnej przy prezentowaniu danych w ujęciu wojewódzkim (NTS2). Na podstawie wykonanych obliczeń nie stwierdzono konieczności nałożenia tajemnicy statystycznej na dane na poziomie usług dostarczonych ogółem i usług nabytych ogółem w latach 2010 – 2013.

¹² Słownik dla części 1, Załącznik nr 3.1 do SIWZ, sprawa numer: 14/SISP/PN/2013 Projekt SISP współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa. 7. Oś Priorytetowa: Społeczeństwo informacyjne – budowa elektronicznej administracji

2.4. Analiza i prezentacja uzyskanych wyników

Po wprowadzeniu powyżej opisanych metod rozszacowania niezidentyfikowanych terytorialnie danych otrzymano wartość usług dostarczonych ogółem i wartość usług nabytych ogółem w podziale na 16 województw dla lat 2010 – 2013 (Tabl. 3 i Tabl. 4). Baza danych dostępna jest w Załączniku nr 3 do niniejszego raportu.

Tabl. 3 Wartość usług dostarczonych nierezydentom w mln zł oraz struktura w % wg województw (NTS 2) w latach 2010 – 2013

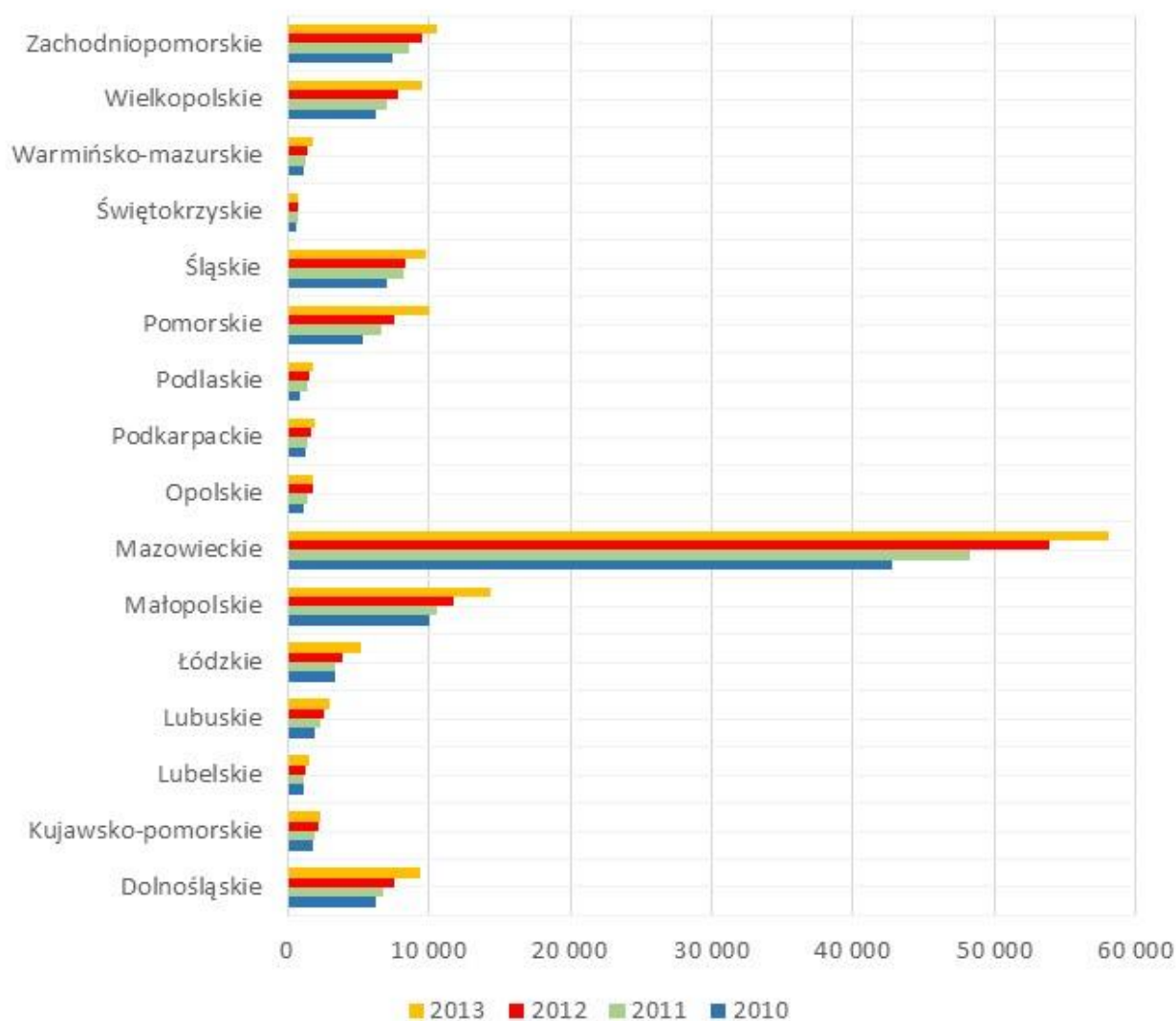
Województwo	2010 rok		2011 rok		2012 rok		2013 rok	
	wartość	struktura	wartość	struktura	wartość	struktura	wartość	struktura
Dolnośląskie	6 244,6	6,3	6 776,9	6,1	7 546,3	6,1	9 394,6	6,6
Kujawsko-pomorskie	1 777,7	1,8	1 870,6	1,7	2 181,4	1,8	2 375,0	1,7
Lubelskie	1 108,1	1,1	1 169,1	1,1	1 282,3	1,0	1 582,7	1,1
Lubuskie	1 944,5	2,0	2 306,2	2,1	2 602,7	2,1	3 035,1	2,1
Łódzkie	3 424,0	3,5	3 409,3	3,1	3 836,5	3,1	5 186,9	3,7
Małopolskie	10 092,2	10,2	10 605,5	9,4	11 720,6	9,5	14 298,2	10,1
Mazowieckie	42 757,8	43,2	48 193,7	43,2	53 846,5	43,7	58 004,6	40,9
Opolskie	1 201,4	1,2	1 440,6	1,3	1 748,9	1,4	1 734,5	1,2
Podkarpackie	1 339,0	1,4	1 450,2	1,3	1 723,8	1,4	1 981,1	1,4
Podlaskie	937,0	0,9	1 423,8	1,3	1 539,5	1,2	1 857,3	1,3
Pomorskie	5 287,5	5,4	6 603,0	5,9	7 541,8	6,1	10 045,9	7,1
Śląskie	7 030,8	7,1	8 184,8	7,4	8 367,5	6,8	9 751,4	6,9
Świętokrzyskie	655,1	0,7	794,7	0,7	718,9	0,6	758,5	0,5
Warmińsko-mazurskie	1 174,4	1,2	1 305,5	1,2	1 406,0	1,1	1 737,7	1,2
Wielkopolskie	6 285,9	6,4	7 068,7	6,4	7 865,4	6,4	9 563,5	6,7
Zachodniopomorskie	7 479,3	7,6	8 629,4	7,8	9 516,2	7,7	10 578,2	7,5
Ogółem Polska¹³	98 739,2	100,0	111 231,8	100,0	123 444,1	100,0	141 885,2	100,0

Źródło: Obliczenia własne na potrzeby niniejszej pracy badawczej

¹³ Uwaga. Niedokładności, które mogą pojawić się w sumowaniu, wynikają z przyjętych zaokrągleń.

Wykres 3. Wartość usług dostarczonych nierezydentom wg województw (NTS 2) w mln zł w latach 2010-2013

Źródło: Obliczenia własne na potrzeby niniejszej pracy badawczej

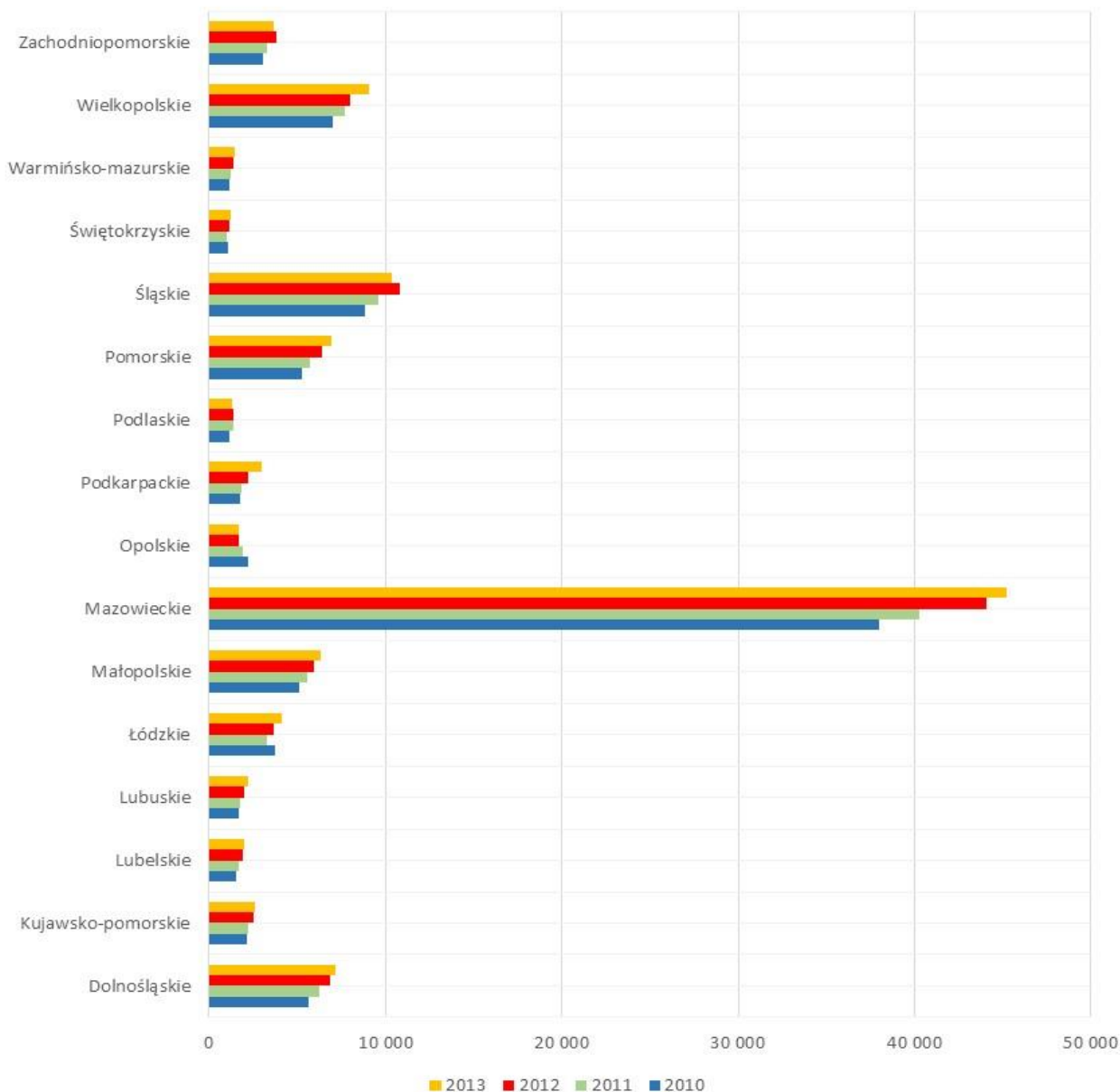
Tabl. 4. Wartość usług nabytych od nierezydentów w mln zł oraz struktura w % wg województw (NTS 2) w latach 2010 – 2013

Województwo	2010 rok		2011 rok		2012 rok		2013 rok	
	wartość	struktura	wartość	struktura	wartość	struktura	wartość	struktura
Dolnośląskie	5 654,2	6,3	6 243,5	6,6	6 892,1	6,6	7 190,2	6,6
Kujawsko-pomorskie	2 155,9	2,4	2 225,7	2,3	2 507,3	2,4	2 598,4	2,4
Lubelskie	1 525,0	1,7	1 702,5	1,8	1 936,3	1,9	2 004,0	1,9
Lubuskie	1 657,4	1,9	1 778,6	1,9	2 006,2	1,9	2 213,6	2,0
Łódzkie	3 761,5	4,2	3 273,8	3,5	3 662,1	3,5	4 115,4	3,8
Małopolskie	5 093,6	5,7	5 556,2	5,9	5 914,4	5,7	6 349,2	5,9
Mazowieckie	37 953,8	42,4	40 296,8	42,5	44 096,9	42,3	45 189,4	41,8
Opolskie	2 255,1	2,5	1 916,3	2,0	1 680,7	1,6	1 657,5	1,5
Podkarpackie	1 786,6	2,0	1 859,8	2,0	2 256,6	2,2	3 002,3	2,8
Podlaskie	1 148,3	1,3	1 352,2	1,4	1 411,9	1,4	1 330,6	1,2
Pomorskie	5 238,0	5,9	5 698,4	6,0	6 441,6	6,2	6 923,5	6,4
Śląskie	8 867,5	9,9	9 568,7	10,1	10 800,7	10,4	10 329,9	9,5
Świętokrzyskie	1 078,7	1,2	1 015,1	1,1	1 152,8	1,1	1 194,9	1,1
Warmińsko-mazurskie	1 127,9	1,3	1 253,3	1,3	1 406,0	1,4	1 439,3	1,3
Wielkopolskie	7 018,9	7,9	7 727,6	8,2	8 003,9	7,7	9 046,3	8,4
Zachodniopomorskie	3 084,3	3,4	3 250,3	3,4	3 803,8	3,7	3 652,1	3,4
Ogółem Polska³	89 406,6	100,0	94 718,7	100,0	103 973,1	100,0	108 236,6	100,0

Źródło: Obliczenia własne na potrzeby niniejszej pracy badawczej

Wykres 4. Wartość usług nabytych od nierezydentów wg województw (NTS 2) w mln zł w latach 2010-2013

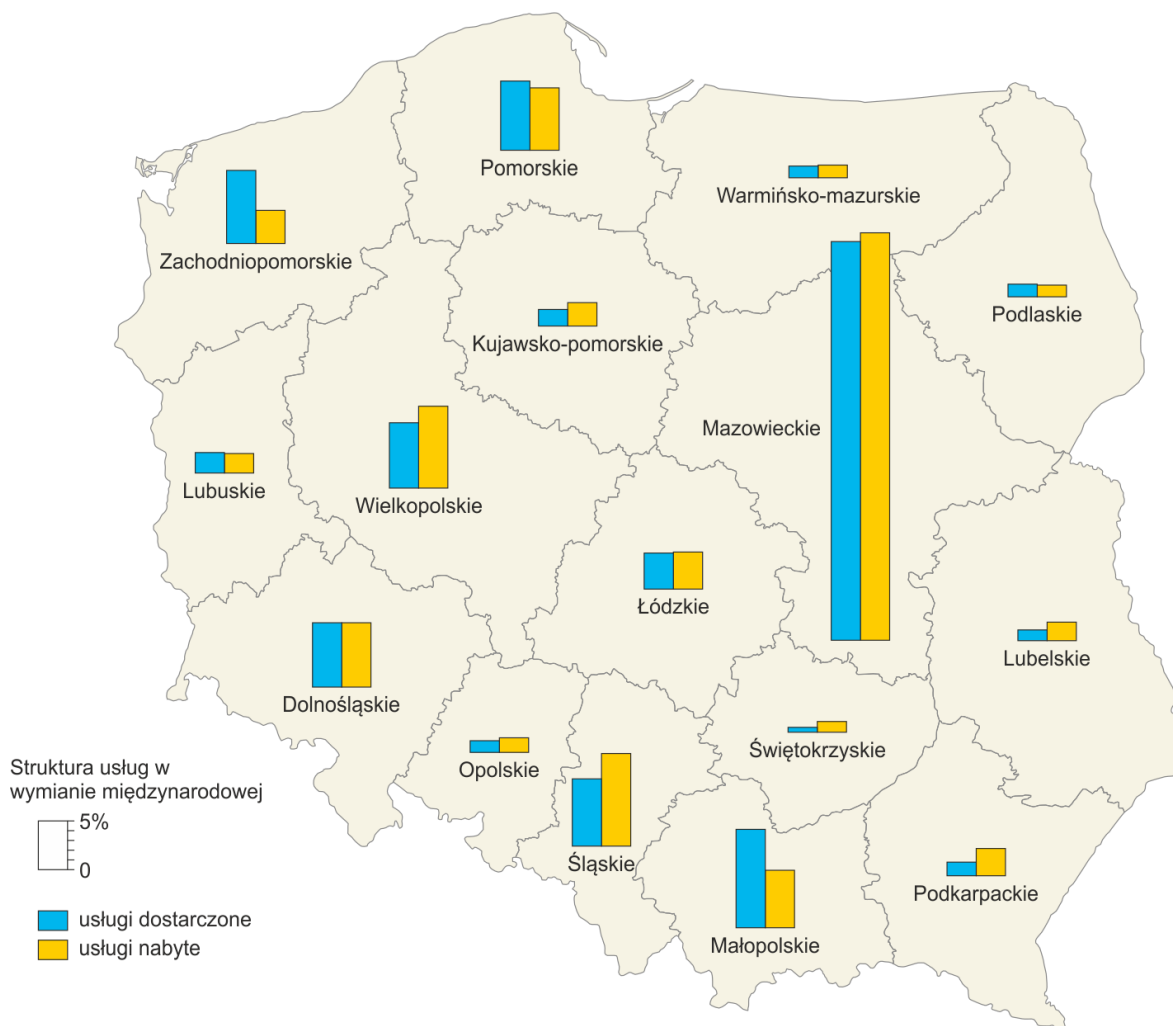
Źródło: Obliczenia własne na potrzeby niniejszej pracy badawczej

W oparciu o dane opracowane przy wykorzystaniu metod rozszacowania opisanych w rozdziale 2.3. *Opracowanie docelowych metod rozszacowania* stwierdzono, iż na przestrzeni analizowanych lat niekwestionowanym liderem w tworzeniu obrotów usługowych z zagranicą w skali Polski jest województwo mazowieckie, i to zarówno po stronie przychodów, jak i rozchodów. Jednakże w 2013 r., w stosunku do roku poprzedniego, można zauważyć nieznaczny spadek udziału woj. mazowieckiego w strukturze ogółem (o 2,8 p. proc. dla usług dostarczonych oraz o 0,5 p. proc. dla usług nabytych). W przypadku innych województw nie zauważa się już takiej zależności.

Na podstawie danych dla roku 2013 można zauważyć, iż względnie wysokim udziałem w przychodach z tytułu dostarczania usług nierezydentom odznaczyły się następujące województwa: małopolskie (10,1%) i zachodniopomorskie (7,5%). Najwyższy po województwie mazowieckim udział w rozchodach z tytułu nabywania usług od nierezydentów odnotowały województwa: śląskie (9,5%) i wielkopolskie (8,4%). Wzrost wartości usług dostarczonych i nabytych ogółem Polska znajduje swoje odzwierciedlenie we wzroście obrotów w poszczególnych województwach w kolejnych analizowanych latach (wyjątek stanowi rok 2013, w którym w 4 województwach zaobserwowano spadek obrotów, tj. w województwach: śląskim, zachodniopomorskim, opolskim i podlaskim). W związku z tym, iż udział tych województw w wartości usług nabytych ogółem nie był znaczący, nie zaobserwowano wpływu na tendencję w skali całego kraju).

Wykres 5. Struktura międzynarodowych obrotów usługowych wg województw (NTS 2) w % w 2013 r.

Źródło: Obliczenia własne na potrzeby niniejszej pracy badawczej

3. Obroty towarowe z zagranicą

3.1 Opis metodologii badań prowadzonych w zakresie statystyki obrotu towarowego z zagranicą

Podstawą metodologiczną badań statystyki wymiany towarowej z zagranicą są wytyczne Departamentu Statystyki ONZ. Zgodnie z ogólnymi zasadami zaleca się, aby statystyka międzynarodowego handlu towarami rejestrowała wszystkie towary, które zwiększają lub zmniejszają materialne zasoby kraju poprzez uwzględnianie wprowadzenia (importu) lub wyprowadzenia (eksportu) towaru z jego terytorium ekonomicznego¹⁴ bez względu na formę płatności.

Od 1 maja 2004 r., tzn. od dnia akcesji Polski do Unii Europejskiej w statystyce międzynarodowej wymiany z zagranicą funkcjonują dwa uzupełniające się systemy:

- system EXTRASTAT, tj. wymiany towarowej z "krajami trzecimi" czyli niebędącymi członkami Unii Europejskiej;
- system INTRASTAT, tj. system wymiany towarowej z państwami członkowskimi Unii Europejskiej.

Systemy EXTRASTAT i INTRASTAT działają równolegle i dane otrzymane z połączenia tych systemów tworzą wspólny, jednolity zbiór dotyczący międzynarodowego handlu towarami. Podstawowymi źródłami danych są:

- zgłoszenia celne dla systemu EXTRASTAT;
- deklaracja INTRASTAT – WYWÓZ i deklaracja INTRASTAT – PRZYWÓZ dla systemu INTRASTAT.

Określenie ww. podstawowych źródeł danych stanowi duże uproszczenie. Zgłoszenie celne Jednolity Dokument Administracyjny SAD dla eksportu od września 2008 r. zostało zastąpione komunikatami funkcjonującymi w Systemie Kontroli Eksportu (ECS), które w 100% zastąpiły formę papierową zgłoszenia celnego SAD. Zakres danych w systemie ECS jest zgodny z zawartością zgłoszeń poprzednich.

Ponadto, wykorzystywane są alternatywne źródła danych dla towarów, które powinny być traktowane w sposób specyficzny. I tak, w zakresie:

- obrotu produktami morskimi, a przede wszystkim kupnem/sprzedżą „ryb z burty” dane pozyskiwane są z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi - Departamentu Rybołówstwa – Centrum Monitorowania Rybołówstwa,

¹⁴ Terytorium ekonomiczne stanowi geograficzne terytorium administrowane przez rząd, w ramach którego swobodnie przemieszczają się osoby, towary i kapitał.

- wymiany z zagranicą gazem ziemnym i energią elektryczną dane pozyskiwane są ze sprawozdań statystycznych Ministerstwa Gospodarki.

W celu kontroli wywiązywania się z obowiązków sprawozdawczych podmiotów, które dokonują przeniesienia prawa własności statków lub statków powietrznych statystyka otrzymuje dane z Rejestrów Okrętowych Stałych z Izb Morskich przy Sądach Okręgowych w Gdańsku i Szczecinie oraz z Rejestru Cywilnych Statków Powietrznych prowadzonego przez Urząd Lotnictwa Cywilnego. Dane o niektórych dostawach towarów wojskowych pozyskiwane są z dokumentu „Certyfikat”¹⁵.

System INTRASTAT

Podstawowym założeniem systemu INTRASTAT jest pozyskiwanie informacji na temat obrotów handlowych w ramach Jednolitego Rynku Europejskiego pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi bezpośrednio od dostawców i odbiorców towarów zaangażowanych w wewnątrzspółnotowy obrót towarowy.

Towary, które należy zgłaszać do systemu INTRASTAT, nie muszą być przedmiotem transakcji handlowych pociągających za sobą płatności. Obowiązek dostarczania danych do systemu INTRASTAT mają wszystkie osoby fizyczne lub prawne, a także jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które są podatnikami podatku od towarów i usług (VAT) i realizują wymianę towarową z krajami Unii Europejskiej. Podatnikiem VAT jest także podatnik posiadający siedzibę działalności gospodarczej lub stałe miejsce prowadzenia działalności gospodarczej na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium kraju. W takim przypadku nadawany jest Numer Identyfikacji Podatkowej (NIP), ale nie jest zarejestrowany w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON).

W celu zredukowania obciążeń wynikających z wypełniania obowiązku sprawozdawczego, wprowadzono system progów statystycznych, który w sposób wartościowy określa samo zobowiązanie do dokonywania zgłoszeń INTRASTAT, jak również jego zakres informacyjny. Progi statystyczne ustalane są na dany rok sprawozdawczy i ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego. Ich wartości publikowane są corocznie w programie badań statystycznych statystyki publicznej wprowadzanym w formie rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów. Progi ustala się osobno dla przywozu i wywozu, w związku z czym także obowiązek sprawozdawczy z nich wynikający musi być rozpatrywany niezależnie dla każdego rodzaju obrotu. Pod pojęciem przywozu rozumie się nabywanie towarów z państwa członkowskiego Unii Europejskiej niezależnie od sposobu ich wprowadzenia na terytorium statystyczne innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, natomiast wywozu - dostarczenie towarów do państwa członkowskiego Unii Europejskiej niezależnie

¹⁵ Zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) z dnia 21 stycznia 2003 r. nr 150/2003 zawieszającego należności celne przywozowe na niektóre rodzaje broni i sprzętu wojskowego

od sposób wyprowadzenia z terytorium statystycznego innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Pierwszym ze zdefiniowanych progów jest tzw. próg podstawowy. Wartość progu, kalkulowana osobno dla przywozu i wywozu, określona jest w złotych. Jeśli przywóz lub wywóz danego podmiotu przekroczy w danym roku sprawozdawczym lub przekroczył w roku poprzednim wartość progu ustalonego dla danego rodzaju obrotu, to podmiot zobowiązany jest do dokonywania zgłoszeń INTRASTAT. Obowiązek dotyczy tego lub tych rodzajów obrotu, w których nastąpiło przekroczenie progu.

Próg podstawowy określa kwoty obrotów, których przekroczenie nakłada na podmioty obowiązek składania deklaracji. Progiem tym objęte jest, co najmniej 97% podmiotów realizujących wywozy do krajów Unii Europejskiej i 95% podmiotów realizujących przywozy. Próg szczegółowy przeznaczony jest dla podmiotów, które po jego przekroczeniu muszą wypełniać deklarację INTRASTAT w pełnej szczegółowości. Podmioty te realizują ponad 70% ogólnej wartości obrotów w krajami unijnymi.

Praktyczne funkcjonowanie progów statystycznych polega na tym, że podmiot sam jest w stanie określić charakter swojego obowiązku sprawozdawczego poprzez porównanie wartości swojego wywozu/przywozu w handlu z UE z wysokością progów statystycznych. Podmioty realizujące obroty towarowe powinny samodzielnie monitorować swoje obroty.

Dla towarów objętych systemem INTRASTAT okresem sprawozdawczym jest miesiąc kalendarzowy, w którym nastąpiło fizyczne przemieszczenie towarów (przywóz/wywóz).

W systemie INTRASTAT obowiązek sprawozdawczy powstaje na podstawie danych z systemu VAT, do którego podmioty realizujące wymianę towarową z krajami UE deklarują wartość wewnątrzwspólnotowych dostaw lub nabyć. Jeżeli roczna suma tych wartości przekroczy ustalony przez Prezesa GUS poziom progu statystycznego - podstawowego dla przywozu lub wywozu, wówczas podmiot staje się zobowiązany do składania deklaracji INTRASTAT.

Wartość obrotów podmiotów, które nie przekroczyły progu podstawowego jest w systemie INTRASTAT szacowana zbiorczo. W systemie tworzony jest jeden podmiot, dla którego wyznaczana jest wartość obrotów na podstawie informacji z VAT i przeprowadzona jest dezagregacja wartości w oparciu o strukturę towarową i krajową zrealizowanych obrotów

Szacowanie „braku odpowiedzi” jest wykonywane dla podmiotów, które są zobowiązane do składania deklaracji INTRASTAT, lecz w obowiązującym terminie nie dokonały zgłoszenia.

System EXTRASTAT

System EXTRASTAT obejmuje wymianę towarową z tzw. „krajami trzecimi”, czyli niebędącymi członkami Unii Europejskiej. W systemie tym rejestrowane są towary, które przekraczają granicę celną kraju i spełniają wytyczne zaliczania do eksportu lub importu zgodne z formułą handlu specjalnego.¹⁶ Dane o obrotach towarowych z krajami trzecimi zaliczane są do zbioru statystycznego na podstawie daty dokonanej odprawy celnej.

Zgodnie z wytycznymi Unii Europejskiej do statystyki eksportu lub importu zalicza się obroty, które zostały wyprowadzone z terytorium UE lub dopuszczone do obrotu na terytorium UE. W związku z tym podmioty dokonujące odpraw celnych to zarówno rezydenci, jak i nierezydenci gospodarki polskiej.

Podstawowym źródłem danych dla systemu EXTRASTAT są zgłoszenia celne (Jednolity Dokument Administracyjny - SAD). Jednak informatyzacja systemów celnych i globalizacja rynków spowodowała, że służby celne odchodzą od papierowych wersji zgłoszenia celnego, które zostają zamienione na rejestrację danych w elektronicznych systemach celnych.

Dane z obydwu systemów INTRASTAT i EXTRASTAT po połączeniu tworzą jednolity zbiór statystyczny dotyczący polskiej wymiany towarowej z zagranicą. Jedynie dane z tego zbioru są podstawą do udostępniania i wszelkich analiz statystycznych.

Wartość importu została skalkulowana na warunkach cif port polski lub franco granica polska, tzn. łącznie z kosztami transportu i ubezpieczenia do granicy polskiej. Wartość eksportu została podana na bazie fob, tj. na warunkach franco granica lub fob port kraju dostawcy. Podane warunki prezentacji wartości statystycznej odnoszą się do zasad kodowania warunków dostaw, na jakich została zawarta umowa handlowa w oparciu o INCOTERMS 2010 (International Commercial Terms lub Międzynarodowe Reguły Handlu).

Dane statystyczne o handlu zagranicznym w podziale na kraje partnerskie są prezentowane dla eksportu według kraju przeznaczenia, natomiast dla importu według kraju pochodzenia. Możliwe jest przedstawienie importu według kraju wysyłki.

3.2 Identyfikacja skali zjawiska obrotów niezidentyfikowanych terytorialnie

Zgodnie z powyższym, w statystyce handlu zagranicznego istnieje grupa podmiotów nie posiadających siedziby na terenie Polski. Podmioty na terenie kraju mają wyłącznie przedstawiciela

¹⁶ **System handlu specjalnego** jest stosowany wówczas, gdy terytorium statystyczne obejmuje tylko określoną część terytorium ekonomicznego. **System handlu generalnego** jest stosowany, gdy terytorium statystyczne zbiega się z terytorium ekonomicznym. W ramach systemu handlu generalnego import obejmuje wszystkie towary wprowadzane na terytorium ekonomiczne kraju, a eksport obejmuje wszystkie towary opuszczające terytorium ekonomiczne kraju.

podatkowego. W takim przypadku nie ma możliwości lokalizacji firmy importującej lub eksportującej towary. Z punktu widzenia przepisów podatkowych podmioty takie mają obowiązek rozliczania się z podatku VAT w II Urzędzie Skarbowym Warszawa Śródmieście. Skala udziału w obrotach ogółem takich pomiotów w badanych latach (2010- 2013) wynosi ok. 8% w imporcie i 13% w eksporcie. W systemie INTRASTAT skala jest znacząco wyższa.

Danym pozyskiwanym z alternatywnych źródeł danych nadawane są sztuczne numery REGON. Uniemożliwia to określenia województwa. Udział w obrotach wynosi ok. 0,5% dla eksportu i ok.3% dla importu. Do danych niezidentyfikowanych terytorialnie należy dodać obroty podmiotów znajdujących się poniżej progu podstawowego. Jest to ok. 3% w eksporcie i 5% w imporcie. Reasumując udział niezidentyfikowanych terytorialnie podmiotów w obrocie towarowym z zagranicą prezentuje poniższa tablica:

Tabl. 5 Udział wartości obrotów podmiotów niezidentyfikowanych terytorialnie w wartości obrotów towarowych z zagranicą ogółem w latach 2010 - 2013

Rok	Udział w %	
	eksport	import
2010	15,2	11,7
2011	13,8	11,8
2012	14,7	12,6
2013	15,2	12,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze statystyki handlu zagranicznego

Tabl. 6 Struktura wartości eksportu i importu wg województw na podstawie danych zidentyfikowanych terytorialnie w latach 2010-2013 w %

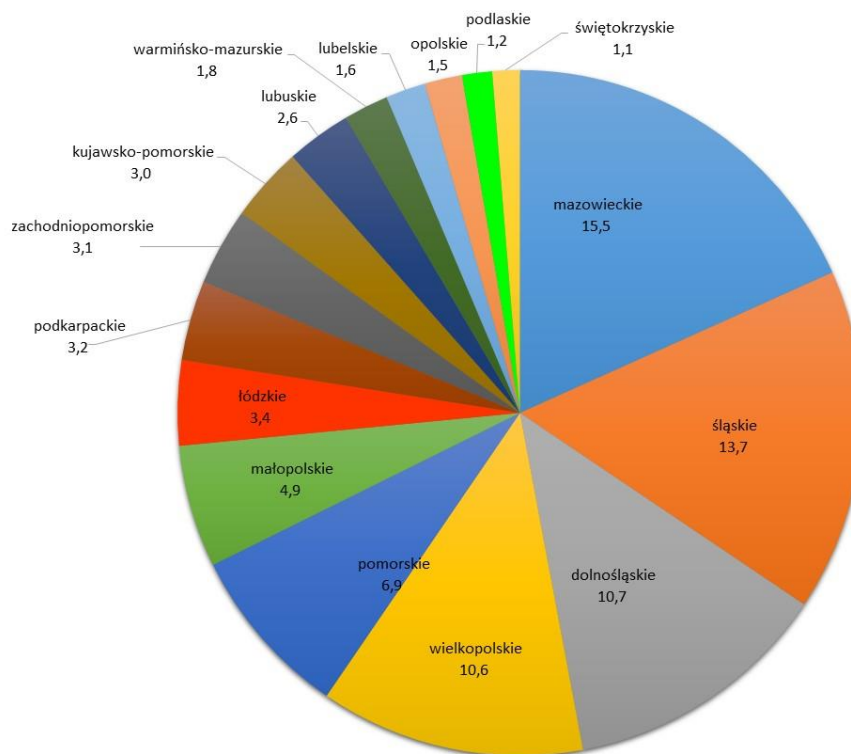
Nazwa województwa	IMPORT				EKSPORT			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
dolnośląskie	8,3	7,8	8,1	7,9	12	11,7	11,6	10,7
kujawsko-pomorskie	3,2	2,9	2,7	2,3	3,5	3,1	3,1	3,0
lubelskie	1,0	1,1	1,1	1,0	1,4	1,6	1,6	1,6
lubuskie	1,9	1,8	1,4	1,6	3,0	2,9	2,6	2,6
łódzkie	4,5	4,1	4,1	4,2	3,1	3,3	3,3	3,4
małopolskie	4,9	5,1	5,0	5,1	4,8	5,0	5,0	4,9
mazowieckie	29,9	29,8	29,8	29,4	14,7	14,8	15,5	15,5

opolskie	1,6	1,4	1,3	1,3	1,6	1,5	1,5	1,5
podkarpackie	1,8	1,9	2,1	2,2	2,8	2,9	2,9	3,2
podlaskie	0,8	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2
pomorskie	7,5	7,9	8,7	8,5	5,6	6,3	6,7	6,9
śląskie	9,9	9,8	9,2	9,4	15,6	15,8	14,2	13,7
świętokrzyskie	0,6	0,6	0,6	0,6	1,1	1,1	1,1	1,1
warmińsko-mazurskie	1,0	1,1	1,1	1,1	1,7	1,8	1,8	1,8
wielkopolskie	9,4	9,5	9,2	9,4	10,0	10,3	10,2	10,6
zachodniopomorskie	2,0	2,3	2,1	2,3	3,0	3,2	2,9	3,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze statystyki handlu zagranicznego

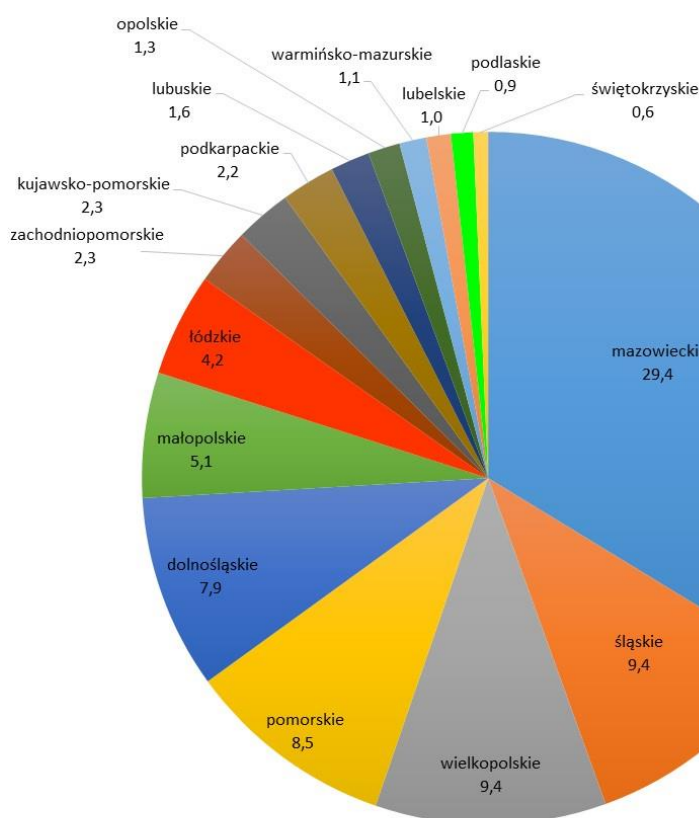
Wykres 6 Struktura eksportu zidentyfikowanego terytorialnie wg województw w 2013 r. w %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze statystyki handlu zagranicznego

Wykres 7 Struktura importu zidentyfikowanego terytorialnie wg województw w 2013 r. w %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze *statystyki handlu zagranicznego*

Odrębnym zagadnieniem rozważanym przy analizie obrotów towarowych z zagranicą według województw jest fakt, że do systemów INTRASTAT I EXTRASTAT sprawozdają podmioty pełniące rolę głównej siedziby przedsiębiorstwa, które nie jest zawsze rzeczywistym eksporterem lub importerem. W związku z tym znacząca wartość obrotów wykazywana jest w eksporcie w czterech województwach (mazowieckie, dolnośląskie, śląskie i wielkopolskie). W imporcie dominujący udział na województwo mazowieckie.

Kolejny problem stanowią pośrednicy handlowi. Analizując dane o obrotach towarowych można zauważyć, że największy udział w obrotach stanowi Dział 46 (Handel hurtowy, z wyłączeniem

handlu pojazdami samochodowymi) wg Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD). W eksporcie dużym działem jest także Dział 29 (produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli). Pośrednictwo handlowe nie stanowi miarodajnej informacji o rzeczywistym eksporcie lub imporcie województw.

Istotną kwestią, którą należy rozważyć przy opracowywaniu danych na temat wartości eksportu i importu towarów w podziale na województwa, są plany Eurostatu w zakresie zmian w statystyce wymiany towarowej z zagranicą. Od kilku lat trwają prace nad wprowadzeniem uproszczeń w systemie INTRASTAT. Głównym celem jest doprowadzenie do obniżenia obciążeń respondentów. Rozważane jest kilka rozwiązań:

Projekt SIMSTAT, w którym ograniczy się lub w ogóle zrezygnuje ze zbierania danych o przywozach. Dane o tym obrocie będą tworzone na podstawie informacji z państw partnerskich. W projekcie tym planowane jest wprowadzenie wymiany informacji na poziomie mikrodanych o partnerze handlowym (uwzględniając wszystkie zasady bezpieczeństwa danych¹⁷) w państwie partnerskim. Wymieniany będzie numer identyfikacyjny (ID) tych podmiotów, którym w systemie INTRASTAT jest numer podatkowy systemu VAT, w Polsce NIP. To rozwiązanie nie zmieni skali informacji o podmiotach krajowych realizującym obroty z krajami UE.

Jeden rodzaj obrotu, podobnie jak w SIMSTAT rezygnuje się ze zbierania danych o przywozach. Tutaj jednak nie będzie wymiany mikrodanych. W związku z tym nie będzie informacji o polskich podmiotach w wymianie towarowej z krajami UE.

Podniesienie progów statystycznych, co prowadzić będzie do zwiększenia liczby podmiotów zwolnionych z obowiązku sprawozdawczego do systemu INTRASTAT. Zmiany w zakresie progów dotyczyć będą przywozów. Decyzja o sposobie reformy systemu INTRASTAT powinna zapaść w maju 2016 r.

Odnośnie systemu EXTRASTAT, zmiany w przepisach celnych wprowadzają zwolnienie podmiotów dokonujących odpraw celnych z obowiązku podawania numeru REGON na dokumentach celnych. Obowiązującym identyfikatorem będzie numer EORI - Wspólnotowy System Rejestracji i Identyfikacji Podmiotów Gospodarczych (Economic Operators' Registration and Identification). W numerze tym będzie zawarty numer identyfikacji podatkowej poprzedzony dwuliterowym prefiksem krajowym. Podmiot nie musi posiadać polskiego numeru NIP (Numer Identyfikacji Podatkowej).

Przy udostępnianiu danych z zakresu statystyki handlu zagranicznego towarami obowiązuje zasada poufności biernej, która warunkuje poziom szczegółowości prezentowanych informacji. Upoufaniem obejmuje się obroty, towary, kraje partnerskie wyłącznie na wniosek podmiotu

¹⁷ W związku z bierną tajemnicą statystyczną w handlu zagranicznym towarami procedury nakładania tajemnicy dotyczą tylko podmiotów, które zgłaszają potrzebę ochrony danych.

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

objętego obowiązkiem sprawozdawczym. Objęcie poufnością następuje w momencie generowania danych statystycznych po analizie zasadności wniosku.

3.3 Analiza różnych metod roszacowania danych niezidentyfikowanych terytorialnie

Mając na uwadze problemy napotymane przy prezentacji danych o handlu zagranicznym w układzie wojewódzkim, na wstępie podjęto próbę opracowania metody naliczenia danych dotyczących wartości eksportu i importu towarów przy wykorzystaniu podejścia makro.

W pierwszym podejściu przystąpiono do analizy danych zagregowanych pod kątem zidentyfikowania czynników charakteryzujących poszczególne województwa w aspekcie ich potencjału w generowaniu obrotów towarowych z zagranicą. Dlatego też, **rozważono budowę modeli ekonometrycznych, które objaśniałyby zjawisko handlu zagranicznego** Polski ogółem przy wykorzystaniu danych dostępnych zarówno na poziomie kraju ogółem, jak i województw. Założono, że taka dostępność danych umożliwi zastosowanie estymatorów uzyskanych dla Polski ogółem do oszacowania wartości eksportu i importu towarów na poziomie województw. Proces modelowania analizowanych zjawisk został opisany w *Załączniku nr 1* do raportu. Jakkolwiek, oszacowania parametrów potwierdzały istotność wytypowanych zmiennych objaśniających, to testy autokorelacji wskazywały na występowanie autokorelacji reszt. Wykluczono błędną postać modelu. Przyczyny tego stanu upatruje się więc w pominięciu istotnych zmiennych mających wpływ na zjawisko handlu zagranicznego, a mających charakter czynników zewnętrznych, np. PKB krajów-partnerów wymiany międzynarodowej, czy też kursy walut. Zmienne te nie różnicują zjawiska eksportu w województwach i ich wprowadzenie do modelu uniemożliwia wykorzystanie parametrów oszacowanych w modelu do naliczenia danych na temat eksportu według województw. W związku z tym, podjęto decyzję o odstąpieniu od tej metody szacowania.

W ramach kolejnej metody oszacowania wartości obrotów handlu zagranicznego według województw podjęto **analizę struktury eksportu według województw w latach przed wejściem Polski do Unii Europejskiej (2002, 2003) oraz po wejściu Polski do Unii Europejskiej (2005, 2006)**. Celem analizy była ocena podobieństwa struktur eksportu i ewentualne wykorzystanie struktur wartości eksportu wg województw uzyskanych dla obrotów zidentyfikowanych terytorialnie do roszacowania wartości eksportu ogółem na województwa.

W związku z powyższym przyjęto hipotezę badawczą, iż struktury wartości eksportu ogółem wg województw oraz struktury wartości eksportu poszczególnych grup towarowych na poziomie

Sekcji CN¹⁸ wg województw w latach przed wejściem Polski do Unii Europejskiej (2002, 2003) oraz po wejściu Polski do Unii Europejskiej (2005, 2006) są podobne względem siebie. Mając na celu potwierdzenie bądź tej odrzucenie przyjętej hipotezy badawczej, przeprowadzono analizę porównawczą struktur eksportu w różnych ujęciach dla lat 2002, 2003, 2005 i 2006. Jako rok przełomowy do analizy wybrano rok 2004, tj. rok przystąpienia Polski do struktur UE. W latach przedakcesyjnych udział wartości eksportu o nieznanym województwie w wartości eksportu dla Polski ogółem stanowił 0,1%-0,2%. Przyjęto więc założenie, że przy tak niskim udziale wartości eksportu niezidentyfikowanego terytorialnie struktura eksportu odzwierciedla rzeczywistą sytuację na rynku.

W wyniku analizy porównane zostały następujące struktury eksportu w latach 2002, 2003, 2005 i 2006:

- Struktura eksportu dla Polski ogółem wg Sekcji CN (22 grup towarowych);
- Struktura eksportu dla Polski ogółem według województw;
- Struktura eksportu według Sekcji CN (22 grup towarowych) i według województw;
- Struktura eksportu poszczególnych grup towarowych Sekcji CN według województw.
- Struktura eksportu w województwach według Sekcji CN.

Oceny podobieństwa obiektów dokonano przy wykorzystaniu miar dedykowanych ocenie odległości struktur, tj. miary odległości struktur E. Nowaka opartej na przekształceniu ilorazowym oraz miary odległości K. Kukuły opartej na korelacji struktur, których wartości kształtują się w przedziale $<0;1>$. W związku ze wzrastającym w czasie udziałem wartości eksportu niezidentyfikowanego terytorialnie przyjęto, że referencyjną wartością miar służącą do oceny podobieństw struktur, będą miary odległości struktur eksportu pomiędzy latami 2002 i 2006. Wyniki uzyskane dla poszczególnych struktur zaprezentowane są w *Załączniku nr 2* do niniejszego raportu.

Na podstawie przeprowadzonych porównań struktur eksportu przyjęto następujące wnioski:

- 1) Rozszacowanie wartości eksportu Polski ogółem może zostać przeprowadzone przy wykorzystaniu struktur dla wartości eksportu zidentyfikowanego terytorialnie. Uzyskane wartości miar odległości struktur (Nowaka i Kukuły) eksportu ogółem wg województw dla lat 2002, 2003, 2005 i 2006 poniżej 0,2 wskazują bowiem na podobieństwo tych struktur. Ze względu na zwiększające się w czasie odległości dla kolejnych lat sprawozdawczych należy każdorazowo badać odległość struktur od struktury z roku 2002.

¹⁸ CN – Nomenklatura Scalona

- 2) W przypadku danych o wartościach eksportu poszczególnych grup towarowych powyższa metoda rozszacowania nie ma zastosowania do następujących grup towarowych na poziomie Sekcji CN:
- ✓ Sekcji III - Tłuszcze i oleje
 - ✓ Sekcji XIV - Perły, kamienie szlachetne, metale szlachetne i artykuły z nich
 - ✓ Sekcji XVIII - Przyrządy i aparatura, optyczne, fotograficzne, pomiarowe, kontrolne, itp.
 - ✓ Sekcji XIX - Broń i amunicja
 - ✓ Sekcji XXI - Dzieła sztuki, przedmioty kolekcjonerskie i antyki oraz
 - ✓ Sekcji XXII - Produkty, gdzie indziej niesklasyfikowane
- 3) Proponowane rozwiązanie nie znajduje zastosowania przy rozszacowaniu wartości eksportu poszczególnych województw wg grup towarowych w przypadku województwa opolskiego, dla którego miara Nowaka uzyskała wartość powyżej 0,4.
- 4) Na zmiany w strukturze eksportu wg województw i grup towarowych mają wpływ: zmiany demograficzne w populacji przedsiębiorstw oraz zwiększenia się odsetka wartości eksportu realizowanego przez podmioty, dla których brak jest możliwości ustalenia siedziby w kraju.

Przyjęta hipoteza badawcza, że struktury wartości eksportu ogółem oraz wartości eksportu poszczególnych grup towarowych na poziomie Sekcji CN wg województw w latach przed wejściem Polski do Unii Europejskiej (2002, 2003) oraz po wejściu Polski do Unii Europejskiej (2005, 2006) są podobne, zostaje więc przyjęta częściowo. Struktury wartości eksportu Polski ogółem według województw dla lat 2002, 2003, 2005 i 2006 są między sobą podobne względem siebie. Struktury wartości eksportu poszczególnych grup towarowych wg województw są natomiast odległe, co powoduje odrzucenie zakładanej hipotezy w tej części.

3.4 Ustalenie docelowych metod rozszacowania danych niezidentyfikowanych terytorialnie

W statystyce obrotu towarowego z zagranicą istnieje grupa podmiotów, których siedziba znajduje się poza granicami kraju. Nie posiadają one numeru Regon¹⁹, lecz wyłącznie NIP²⁰. Są zarejestrowane w systemie podatkowym, według Ustawy o podatku od towarów i usług, jako podmioty prowadzące wewnątrzspółnotowe dostawy/nabycia. Zgodnie z obowiązującą metodologią obrotu towarowego handlu zagranicznego tych podmiotów są zaliczane do statystyki polskiego handlu zagranicznego. Ponadto istnieje grupa podmiotów, dla których nie można określić lokalizacji, są podmioty zwolnione z obowiązku sprawozdawczego do systemu INTRASTAT -

¹⁹ Regon - Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej

²⁰ NIP - Numer identyfikacji podatkowej

statystyce obrotów towarowych Polski realizowanych wyłącznie z państwami członkowskimi UE. Zgodnie z obowiązującą metodologią wartość obrotów ogółem dla podmiotów zwolnionych z obowiązku sprawozdawczego to ok. 3% w wywozie i ok. 5% wartości obrotów w przywozie. Rozpartrując kwestię zwolnień z obowiązku sprawozdawczego w ujęciu ilościowym, podmiotów zwolnionych jest ponad 100 tys. dla każdego kierunku, czyli dla przywozu oraz wywozu.

Problem z identyfikacją podmiotów występuje także w systemie EXTRASTAT – statystyce obrotu towarowego z krajami „trzecimi”, czyli krajami spoza UE. Do statystyki zaliczane są obroty podmiotów, które dokonały odprawy celnej na polskiej granicy celnej. Z uwagi na znacznie mniejszą skalę obrotów w ramach systemu EXTRASTAT zjawisko dotyczące braku rejestracji, w mniejszym stopniu ma wpływ na dane w ujęciu wojewódzkim.

Podejmując próby prezentacji danych o wymianie towarowej z zagranicą w podziale na województwa dokonano roszacowań wartości, którym nie można przypisać do konkretnej lokalizacji. W przypadku obrotów towarowych z zagranicą w 2013 r. do województw bezpośrednio można przyporządkować 84,8% wartości eksportu oraz 87,4% wartości importu.

W niniejszym raporcie zaprezentowane będą trzy różne metody, w jaki można przedstawić dane na województwa. Wybór tych metod jest wynikiem doświadczeń z I etapu prac, w tym podjętej próby budowy modeli ekonometrycznych, czy też badania podobieństwa udziału obrotów towarowych z zagranicą przed i po wejściu w do Unii Europejskiej (UE). W oparciu o analizę podobieństwa struktur, stwierdzono, że roszacowanie wartości obrotów towarowych Polski ogółem z zagranicą na województwa przy wykorzystaniu struktury udziałów obrotów ustalonych na podstawie wartości zidentyfikowanych terytorialnie może mieć zastosowanie dla wartości eksportu i importu ogółem - bez podziału na grupy towarowe.

W ramach realizacji II etapu prac przeprowadzono analizy danych za lata 2010 – 2013. Wszystkie analizy zostały prowadzone na bazie zbioru o międzynarodowej wymianie towarowej, tzn. na podstawie połączonych zbiorów systemów INTRASTAT i EXTRASTAT. Tablice analityczne wykonane zostały dla wartości wyrażonych w milionach złotych.

Rozszacowania obrotów wymiany towarowej z zagranicą na poziom województw dokonano w oparciu o następujące metody wykorzystujące struktury obrotów w różnych ujęciach:

Zestawienie 2 Rekomendowane metody roszacowania obrotów towarowych z zagranicą na województwa (NTS 2)

METODA	UJĘCIE	Struktura obrotów (odrębnie dla eksportu i importu) realizowanych przez ²¹ :
--------	--------	---

²¹ Definicje rezydent i nierezydent patrz przypisy 6 i 7, str. 23.

1	Dane o handlu zagranicznym są przedstawione bez żadnych dodatkowych ingerencji	rezydentów i nierezydentów RP ustalona w oparciu o rzeczywiste dane
2	Z danych o handlu zagranicznym usunięto informację o wszystkich nieokreślonych podmiotach	rezydentów RP ustalona w oparciu o dane uwzględniające transakcje dokonywane przez rezydentów RP
3	Dane o obrotach nieokreślonych podmiotów zostały rozszacowane strukturą województw, jaka została wyliczona w Metodzie 2. Otrzymane wartości zostały doliczone do obrotów poszczególnych województw	rezydentów i nierezydentów RP ustalona w oparciu o dane uwzględniające transakcje dokonywane przez rezydentów RP

Przed przystąpieniem do naliczeń danych dotyczących handlu zagranicznego towarami na poziomie województw (NTS 2) według w/w metod, zgodnie z wnioskami uzyskanymi na etapie analizy różnych metod rozszacowania (patrz pkt. IV. 3.3), przeprowadzono analizę **podobieństwa struktur obrotów towarowych z zagranicą** według województw pomiędzy latami 2002 i 2013.

Określenie stopnia podobieństwa obiektów 3.5 umożliwiło ocenę możliwości zastosowania struktur uzyskanych dla wartości eksportu i importu zidentyfikowanego terytorialnie do wartości eksportu o nieznanym województwie. Do porównań wykorzystano miary dedykowane ocenie odległości struktur, tj.: miarę odległości struktur E. Nowaka opartą na przekształceniu ilorazowym, która przyjmuje wartości w przedziale $<0;1>$ oraz miarę odległości K. Kukuły opartą na korelacji struktur i wartościach w przedziale $<0;1>$ ²².

Zestawienie 3 Wartości miar odległości struktur obrotów towarowych z zagranicą dla lat 2002 i 2013.

Wyszczególnienie	EKSPORT	IMPORT
MIARA EUKLIDESOWA	0,161	0,154
MIARA NOWAKA	0,203	0,152
MIARA KUKUŁY	0,126	0,059

Wartości uzyskanych miar wskazują na podobieństwo badanych obiektów, tj. struktur obrotów towarowych z zagranicą wg województw pomiędzy latami 2002 i 2013. Stanowi to przesłankę do rozszacowania niezidentyfikowanych terytorialnie obrotów towarowych z zagranicą przy zastosowaniu struktur naliczonych w oparciu o wartości obrotów towarowych z zagranicą o ustalonym województwie ich generowania.

²² Na podstawie podręcznika: Tomasz Panek, Jan Zwierzchowski „Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej. Teoria i zastosowania”, Oficyna Wydawnicza SGH, Wydanie I, Warszawa 2013

METODA 1

W poniższych tablicach dla lat 2010-2013 zaprezentowano dane dotyczące handlu zagranicznego towarami w podziale na województwa zgodnych z danymi rejestrowanymi w systemach statystyki wymiany towarowej z zagranicą.

Tabl. 7 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2010 r. naliczona według Metody 1

Nazwa województwa	2010			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	481 058,2	100,0	536 220,6	100,0
nieokreślone	72 890,0	15,2	62 808,8	11,7
dolnośląskie	57 811,9	12,0	44 498,1	8,3
kujawsko-pomorskie	16 724,4	3,5	17 186,9	3,2
lubelskie	6 925,7	1,4	5 212,2	1,0
lubuskie	14 430,6	3,0	10 192,2	1,9
łódzkie	14 809,8	3,1	24 021,2	4,5
małopolskie	22 856,2	4,8	26 232,0	4,9
mazowieckie	70 955,6	14,7	160 335,6	29,9
opolskie	7 544,1	1,6	8 500,8	1,6
podkarpackie	13 238,1	2,8	9 729,7	1,8
podlaskie	4 539,8	0,9	4 521,6	0,8
pomorskie	26 955,4	5,6	40 184,0	7,5
śląskie	75 254,1	15,6	53 318,1	9,9
świętokrzyskie	5 059,1	1,1	3 178,1	0,6
warmińsko-mazurskie	8 198,1	1,7	5 265,3	1,0
wielkopolskie	48 221,7	10,0	50 276,9	9,4
zachodniopomorskie	14 643,5	3,0	10 759,0	2,0

Tabl. 8 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2011 r. naliczona według Metody 1

Nazwa województwa	2011			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	558 739,0	100,0	623 372,7	100,0
nieokreślone	77 150,3	13,8	73 343,5	11,8

dolnośląskie	65 522,3	11,7	48 823,4	7,8
kujawsko-pomorskie	17 336,4	3,1	18 298,7	2,9
lubelskie	8 762,9	1,6	6 738,7	1,1
lubuskie	16 075,8	2,9	11 351,9	1,8
łódzkie	18 242,0	3,3	25 442,9	4,1
małopolskie	28 036,4	5,0	32 088,0	5,1
mazowieckie	82 797,6	14,8	185 524,6	29,8
opolskie	8 609,3	1,5	8 978,6	1,4
podkarpackie	16 430,0	2,9	12 037,1	1,9
podlaskie	5 545,0	1,0	5 963,9	1,0
pomorskie	35 048,5	6,3	49 531,8	7,9
śląskie	88 135,6	15,8	61 342,5	9,8
świętokrzyskie	5 932,8	1,1	3 726,6	0,6
warmińsko-mazurskie	10 033,5	1,8	7 161,4	1,1
wielkopolskie	57 331,7	10,3	58 953,9	9,5
zachodniopomorskie	17 749,1	3,2	14 065,2	2,3

Tabl. 9 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2012 r. naliczona według Metody 1

Nazwa województwa	2012			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	603 418,6	100,0	648 127,6	100,0
nieokreślone	88 970,8	14,7	81 457,1	12,6
dolnośląskie	69 843,7	11,6	52 297,8	8,1
kujawsko-pomorskie	18 791,6	3,1	17 588,7	2,7
lubelskie	9 666,9	1,6	6 850,8	1,1
lubuskie	15 687,4	2,6	8 860,3	1,4
łódzkie	20 203,1	3,4	26 618,5	4,1
małopolskie	30 282,6	5,0	32 435,7	5,0
mazowieckie	93 321,8	15,5	193 233,6	29,8
opolskie	9 146,6	1,5	8 703,9	1,3
podkarpackie	17 199,2	2,9	13 603,7	2,1
podlaskie	6 860,6	1,1	5 777,8	0,9
pomorskie	40 355,2	6,7	56 250,0	8,7
śląskie	85 738,6	14,2	59 664,3	9,2

świętokrzyskie	6 848,5	1,1	3 876,0	0,6
warmińsko-mazurskie	11 036,8	1,8	7 229,6	1,1
wielkopolskie	61 801,9	10,2	59 802,4	9,2
zachodniopomorskie	17 663,4	2,9	13 877,5	2,1

Tabl. 10 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2013 r. naliczona według Metody 1

Nazwa województwa	2013			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	647 878,8	100,0	656 098,2	100,0
nieokreślone	98 325,5	15,2	82 920,2	12,6
dolnośląskie	69 103,3	10,7	51 528,8	7,9
kujawsko-pomorskie	19 416,2	3,0	15 354,1	2,3
lubelskie	10 156,8	1,6	6 756,1	1,0
lubuskie	16 907,7	2,6	10 454,6	1,6
łódzkie	22 054,0	3,4	27 713,9	4,2
małopolskie	31 595,2	4,9	33 494,6	5,1
mazowieckie	100 691,8	15,5	192 976,6	29,4
opolskie	9 757,6	1,5	8 785,8	1,3
podkarpackie	20 684,3	3,2	14 166,6	2,2
podlaskie	7 731,3	1,2	5 887,9	0,9
pomorskie	44 978,1	6,9	55 448,7	8,5
śląskie	88 914,5	13,7	61 737,6	9,4
świętokrzyskie	7 276,9	1,1	4 131,1	0,6
warmińsko-mazurskie	11 722,5	1,8	7 412,6	1,1
wielkopolskie	68 402,6	10,6	61 980,3	9,4
zachodniopomorskie	20 160,4	3,1	15 348,9	2,3

Z przedstawionych danych wynika, że udział nieprzypisanych terytorialnie podmiotów w obrotach ogółem we wszystkich badanych latach utrzymuje się na poziomie 13 -15% w eksporcie i o nieznacznie niższym udziale w imporcie (ok. 11 – 13%).

METODA 2

W prezentowanych poniżej tablicach danych o handlu zagranicznym usunięto informację o wszystkich nieprzypisanych terytorialnie podmiotach.

Tabl. 11 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2010 r. naliczona według Metody 2

Nazwa województwa	2010			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	408 168,1	100,0	473 411,8	100,0
dolnośląskie	57 811,9	12,0	44 498,1	9,4
kujawsko-pomorskie	16 724,4	3,5	17 186,9	3,6
lubelskie	6 925,7	1,4	5 212,2	1,1
lubuskie	14 430,6	3,0	10 192,2	2,2
łódzkie	14 809,8	3,1	24 021,2	5,1
małopolskie	22 856,2	4,8	26 232,0	5,5
mazowieckie	70 955,6	14,7	160 335,6	33,9
opolskie	7 544,1	1,6	8 500,8	1,8
podkarpackie	13 238,1	2,8	9 729,7	2,1
podlaskie	4 539,8	0,9	4 521,6	1,0
pomorskie	26 955,4	5,6	40 184,0	8,5
śląskie	75 254,1	15,6	53 318,1	11,3
świętokrzyskie	5 059,1	1,1	3 178,1	0,7
warmińsko-mazurskie	8 198,1	1,7	5 265,3	1,1
wielkopolskie	48 221,7	10,0	50 276,9	10,6
zachodniopomorskie	14 643,5	3,0	10 759,0	2,3

Tabl. 12 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2011 r. naliczona według Metody 2

Nazwa województwa	2011			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	481 588,6	100,0	550 029,3	100,0
dolnośląskie	65 522,30	13,6	48 823,4	8,9
kujawsko-pomorskie	17 336,4	3,6	18 298,7	3,3
lubelskie	8 762,9	1,8	6 738,7	1,2
lubuskie	16 075,8	3,3	11 351,9	2,1
łódzkie	18 242,0	3,8	25 442,9	4,6
małopolskie	28 036,4	5,8	32 088,0	5,8
mazowieckie	82 797,6	17,2	185 524,6	33,7
opolskie	8 609,3	1,8	8 978,6	1,6

podkarpackie	16 430,0	3,4	12 037,1	2,2
podlaskie	5 545,0	1,2	5 963,9	1,1
pomorskie	35 048,5	7,3	49 531,8	9,0
śląskie	88 135,6	18,3	61 342,5	11,2
świętokrzyskie	5 932,8	1,2	3 726,6	0,7
warmińsko-mazurskie	10 033,5	2,1	7 161,4	1,3
wielkopolskie	57 331,7	11,9	58 953,9	10,7
zachodniopomorskie	17 749,1	3,7	14 065,2	2,6

Tabl. 13 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2012 r. naliczona według Metody 2

Nazwa województwa	2012			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	514 447,9	100,0	566 670,5	100,0
dolnośląskie	69 843,7	13,6	52 297,8	9,2
kujawsko-pomorskie	18 791,6	3,7	17 588,7	3,1
lubelskie	9 666,9	1,9	6 850,8	1,2
lubuskie	15 687,4	3,1	8 860,3	1,6
łódzkie	20 203,1	3,9	26 618,5	4,7
małopolskie	30 282,6	5,9	32 435,7	5,7
mazowieckie	93 321,8	18,1	193 233,0	34,1
opolskie	9 146,6	1,8	8 703,9	1,5
podkarpackie	17 199,2	3,3	13 603,7	2,4
podlaskie	6 860,6	1,3	5 777,8	1,0
pomorskie	40 355,2	7,8	56 250,0	9,9
śląskie	85 738,6	16,7	59 664,3	10,5
świętokrzyskie	6 848,5	1,3	3 876,0	0,7
warmińsko-mazurskie	11 036,8	2,1	7 229,6	1,3
wielkopolskie	61 801,9	12,0	59 802,4	10,6
zachodniopomorskie	17 663,4	3,4	13 877,5	2,5

Tabl. 14 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2013 r. naliczona według Metody 2

Nazwa województwa	2013	
	Eksport	Import

	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	549 553,3	100,0	573 178,0	100,0
dolnośląskie	69 103,3	12,6	51 528,8	9,0
kujawsko-pomorskie	19 416,2	3,5	15 354,1	2,7
lubelskie	10 156,8	1,8	6 756,1	1,2
lubuskie	16 907,7	3,1	10 454,6	1,8
łódzkie	22 054,0	4,0	27 713,9	4,8
małopolskie	31 595,2	5,7	33 494,6	5,8
mazowieckie	100 691,8	18,3	192 976,6	33,7
opolskie	9 757,6	1,8	8 785,8	1,5
podkarpackie	20 684,3	3,8	14 166,6	2,5
podlaskie	7 731,3	1,4	5 887,9	1,0
pomorskie	44 978,1	8,2	55 448,7	9,7
śląskie	88 914,5	16,2	61 737,6	10,8
świętokrzyskie	7 276,9	1,3	4 131,1	0,7
warmińsko-mazurskie	11 722,5	2,1	7 412,6	1,3
wielkopolskie	68 402,6	12,4	61 980,3	10,8
zachodniopomorskie	20 160,4	3,7	15 348,9	2,7

W prezentacji danych wg Metody 2 nie zmieniają się wartości obrotów handlu zagranicznego na województwa, ale zmienia się ich struktura w porównaniu z Metodą 1. Należy jednak zaznaczyć, że jest to rzeczywisty obraz obrotów towarowych z zagranicą na województwa. Powyższa metoda daje inną wartość ogółem obrotów towarowych w porównaniu z oficjalnie publikowanymi statystykami z zakresu handlu zagranicznego. W zaprezentowanych tablicach 11 - 14 podana jest wyłącznie suma wartości obrotów dla poszczególnych województw.

METODA 3

Dla analiz w Metodzie 3 dane o obrotach nieokreślonych podmiotów zostały rozszacowane strukturą województw, jaka została wyliczona w Metodzie 2. Otrzymane wartości zostały doliczone do obrotów poszczególnych województw.

Tabl. 15 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2010 r. naliczona według Metody 3

Nazwa województwa	2010			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %

1	2	3	4	5
Ogółem	481 058,2	100,0	536 220,60	100,0
dolnośląskie	68 135,9	14,2	50 401,80	9,4
kujawsko-pomorskie	19 711,0	4,1	19 467,20	3,6
lubelskie	8 162,4	1,7	5 903,70	1,1
lubuskie	17 007,6	3,5	11 544,40	2,2
łódzkie	17 454,5	3,6	27 208,10	5,1
małopolskie	26 937,8	5,6	29 712,30	5,5
mazowieckie	83 626,8	17,4	181 607,80	33,9
opolskie	8 891,4	1,8	9 628,70	1,8
podkarpackie	15 602,1	3,2	11 020,60	2,1
podlaskie	5 350,5	1,1	5 121,50	1,0
pomorskie	31 769,1	6,6	45 515,40	8,5
śląskie	88 692,8	18,4	60 392,00	11,3
świętokrzyskie	5 962,5	1,2	3 599,70	0,7
warmińsko-mazurskie	9 662,1	2,0	5 963,90	1,1
wielkopolskie	56 833,1	11,8	56 947,30	10,6
zachodniopomorskie	17 258,5	3,6	12 186,40	2,3

Tabl. 16 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2011 r. naliczona według Metody 3

Nazwa województwa	2011			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	558 739,0	100,0	623 372,7	100,0
dolnośląskie	76 018,9	13,6	55 333,7	8,9
kujawsko-pomorskie	20 113,7	3,6	20 738,7	3,3
lubelskie	10 166,7	1,8	7 637,3	1,2
lubuskie	18 651,1	3,3	12 865,6	2,1
łódzkie	21 164,4	3,8	28 835,5	4,6
małopolskie	32 527,8	5,8	36 366,7	5,8
mazowieckie	96 061,7	17,2	210 263,3	33,7
opolskie	9 988,5	1,8	10 175,9	1,6
podkarpackie	19 062,1	3,4	13 642,2	2,2
podlaskie	6 433,3	1,2	6 759,2	1,1
pomorskie	40 663,2	7,3	56 136,6	9,0

śląskie	102 254,9	18,3	69 522,2	11,2
świętokrzyskie	6 883,2	1,2	4 223,6	0,7
warmińsko-mazurskie	11 640,8	2,1	8 116,4	1,3
wielkopolskie	66 516,2	11,9	66 815,1	10,7
zachodniopomorskie	20 592,5	3,7	15 940,7	2,6

Tabl. 17 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2012 r. naliczona według Metody 3

Nazwa województwa	2012			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	603 418,6	100,0	648 127,6	100,0
dolnośląskie	81 922,8	13,6	59 815,5	9,2
kujawsko-pomorskie	22 041,5	3,7	20 117,0	3,1
lubelskie	11 338,8	1,9	7 835,6	1,2
lubuskie	18 400,5	3,5	10 134,0	1,6
łódzkie	23 697,1	3,9	30 444,8	4,7
małopolskie	35 519,8	5,9	37 098,3	5,7
mazowieckie	109 461,3	18,1	221 010,3	34,1
opolskie	10 728,4	1,8	9 955,1	1,5
podkarpackie	20 173,7	3,3	15 559,2	2,4
podlaskie	8 047,1	1,3	6 608,3	1,0
pomorskie	47 334,4	7,8	64 335,7	9,9
śląskie	100 566,6	16,7	68 240,8	10,5
świętokrzyskie	8 032,9	1,3	4 433,2	0,7
warmińsko-mazurskie	12 945,5	2,2	8 268,8	1,3
wielkopolskie	72 490,2	12,0	68 398,8	10,6
zachodniopomorskie	20 718,2	3,4	15 872,3	2,5

Tabl. 18 Wartości i struktura eksportu i importu towarów wg województw (NTS 2) w 2013 r. naliczona według Metody 3

Nazwa województwa	2013			
	Eksport		Import	
	Wartość w mln zł	Struktura w %	Wartość w mln zł	Struktura w %
1	2	3	4	5
Ogółem	647 878,8	100,0	656 098,2	100,0

dolnośląskie	81 467,2	12,6	58 983,4	9,0
kujawsko-pomorskie	22 890,1	3,5	17 575,4	2,7
lubelskie	11 974,0	1,8	7 733,4	1,2
lubuskie	19 932,8	3,1	11 967,0	1,8
łódzkie	25 999,9	4,0	31 723,2	4,8
małopolskie	37 248,2	5,7	38 340,2	5,8
mazowieckie	118 707,5	18,3	220 894,0	33,7
opolskie	11 503,4	1,8	10 056,8	1,5
podkarpackie	24 385,1	3,8	16 216,0	2,5
podlaskie	9 114,6	1,4	6 739,7	1,0
pomorskie	53 025,5	8,2	63 470,4	9,7
śląskie	104 823,0	16,2	70 669,0	10,8
świętokrzyskie	8 578,9	1,3	4 728,7	0,7
warmińsko-mazurskie	13 819,9	2,1	8 484,9	1,3
wielkopolskie	80 641,2	12,4	70 946,8	10,8
zachodniopomorskie	23 767,5	3,7	17 569,4	2,7

Rozszacowując dane w powyższy sposób, zmianie podlega zarówno wartość obrotów dla poszczególnych województw, jak również ich udział w obrotach ogółem. Wartość obrotów ogółem handlu zagranicznego jest zgodna z oficjalnymi publikacjami.

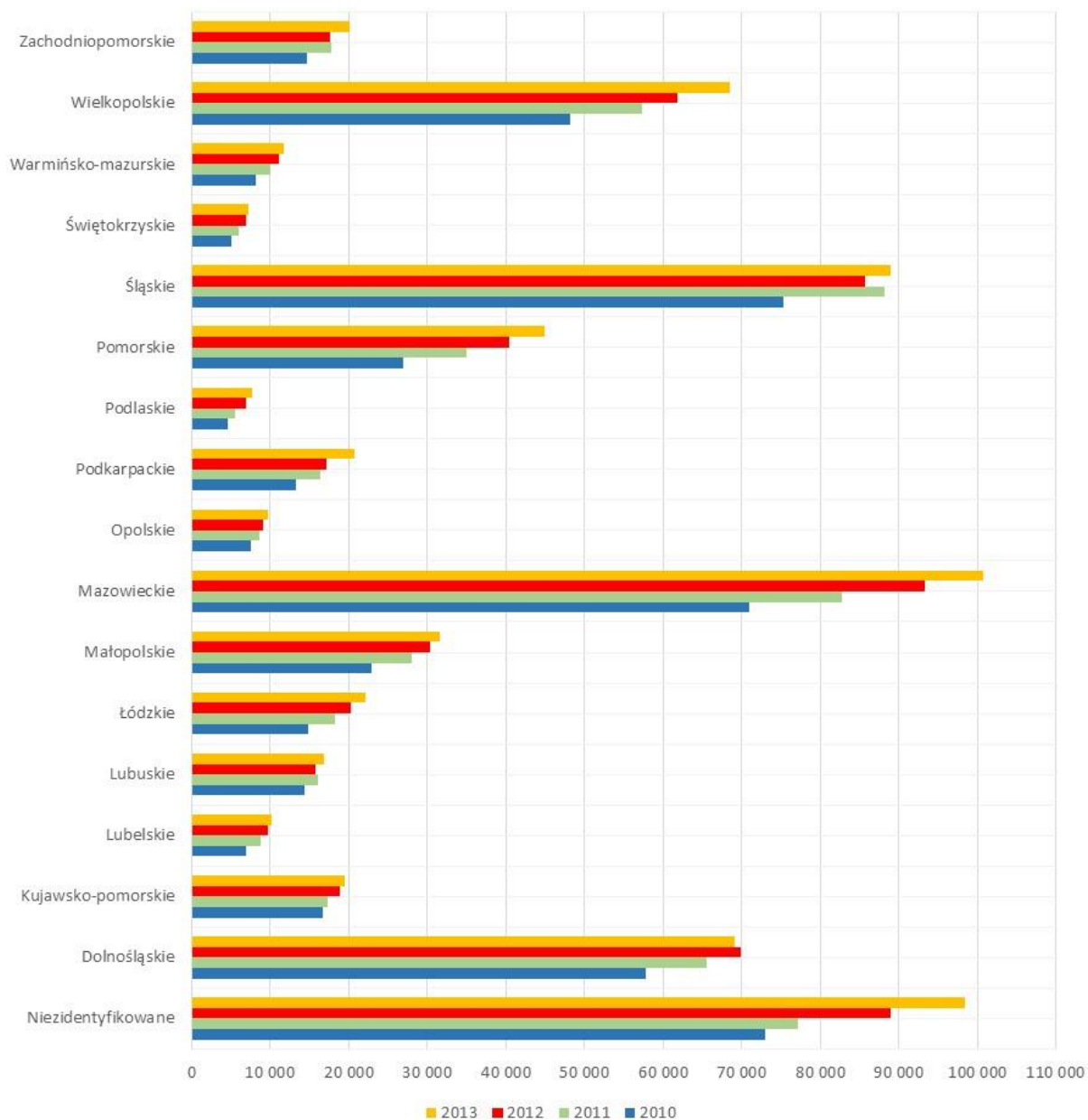
Baza danych dostępna jest w *Załączniku nr 3* do niniejszego raportu.

3.5 Analiza i prezentacja uzyskanych wyników

Analizując przedstawione powyżej wyniki zaprezentowane dla w/w metod w zakresie rozszacowań danych o wymianie towarowej z zagranicą można stwierdzić, że każda z nich obarczona jest pewnym błędem oszacowania. W zależności od przyjętej metody dane dla województw mogą być niedoszacowane (Metoda 1 i 2) lub przeszacowane (Metoda 3).

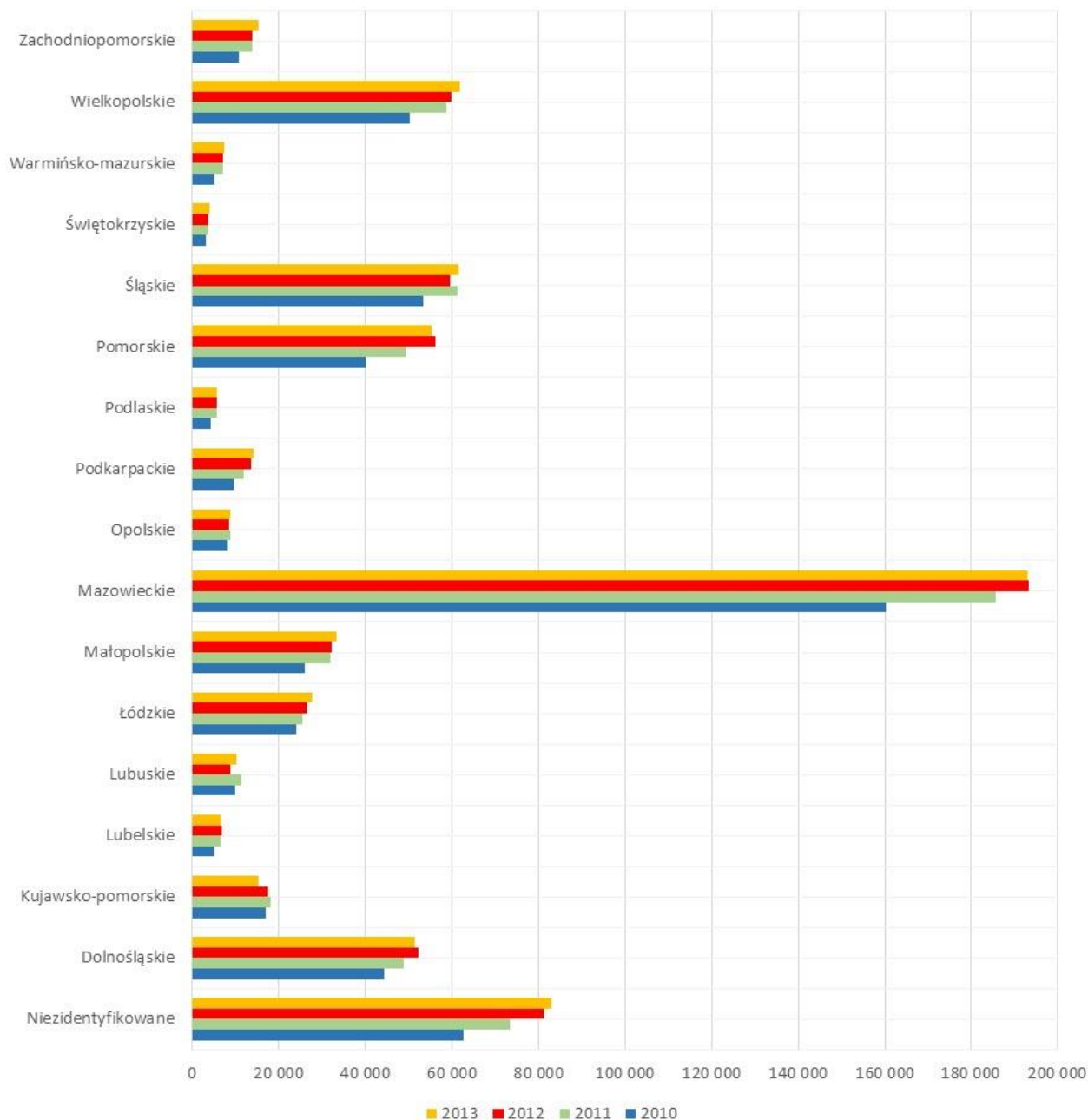
Wykres 8 Wartości eksportu wg NTS2 w mln zł w latach 2010-2013 wg Metody 1

Źródło: Obliczenia własne na potrzeby niniejszej pracy badawczej

Wykres 9 wartości importu wg NTS2 w mln zł dla lat 2010-2013 wg Metody 1

Źródło: Obliczenia własne na potrzeby niniejszej pracy badawczej

W oparciu o prezentowane dane można zauważyć, że skala nieprzypisanych terytorialnie podmiotów ma tendencję zwyżkową. Obserwacja lat następnych potwierdza ten trend. Można również odnotować utrzymującą się tendencję dominacji takich województw, jak: dolnośląskie, mazowieckie, śląskie i wielkopolskie, w strukturze obrotów w eksporcie oraz znaczną dominację

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

województwa mazowieckiego w imporcie. Jest to wynikiem rejestrowania w systemie handlu zagranicznego podmiotów, które wykazują miejsce głównej siedziby lub siedziby pośrednika handlowego. Co nie jest jednoznaczne z miejscem rzeczywistego eksportu bądź importu towarów.

3.6 Wybór metody docelowej

W związku z zaprezentowanymi metodami proponowane jest, aby dane o obrocie towarowym z zagranicą były publikowane na podstawie Metody 1 lub Metody 2. Obie metody prezentują rzeczywiste dane o obrotach bez doszacowań wartości obrotów niezidentyfikowanych terytorialnie. Należy jednak pamiętać, że każda publikacja wg tych metod wymaga komentarza wyjaśniającego. Przy prezentacji wg Metody 1, należy wyjaśnić pozycję nieprzypisanych terytorialnie danych, natomiast przy Metodzie 2 wyjaśnieniom podlegać musi kwestia wartości ogółem, która jest różna od oficjalnie publikowanych danych.

Dodatkowo struktury wartości eksportu towarów z zagranicą uzyskane przy zastosowaniu Metod 1 – 3 zostały porównane ze strukturami łącznych przychodów ze sprzedaży produktów na eksport oraz sprzedaży towarów i materiałów na eksport. Informacje na temat przychodów z eksportu uzyskano z wyników badania realizowanego na formularzu SP *Roczna ankieta przedsiębiorstwa za 2013 r.*

Obowiązkiem wypełnienia formularza SP objęte są podmioty z liczbą pracujących 10 osób i więcej prowadzące działalności gospodarcze zaklasyfikowane wg PKD do Sekcji A, dział 03 *Rybnictwo*, Sekcji B *Górnictwo i wydobywanie*, C *Przetwórstwo przemysłowe*, D *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych*, E *Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją*, F *Budownictwo*, G *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle*, H *Transport i gospodarka magazynowa*, I *działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*, J *Informacja i komunikacja* (z wyłączeniem instytucji kultury mających osobowość prawną), L *Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości*, M *działalność profesjonalna, naukowa i techniczna*, N *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca*, P *Edukacja* (z wyłączeniem szkolnictwa wyższego), Q *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* (z wyłączeniem samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej), R *Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją* (z wyłączeniem instytucji kultury mających osobowość prawną), S - działy 95 *Naprawa i konserwacja komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego* i 96 *Pozostała indywidualna działalność usługowa*. Badaniem nie są objęte państwowe jednostki

organizacyjne. Zakres przedmiotowy formularza dotyczy informacji pochodzących ze sprawozdań finansowych przedsiębiorstw, w tym rachunku zysków i strat.

Biorąc pod uwagę zakres podmiotowy i przedmiotowy badania, przychody ze sprzedaży towarów i materiałów oraz przychody ze sprzedaży produktów realizowane przez przedsiębiorstwa zaliczone do Sekcji od A do D (z wyłączeniem działu 09 *Działalność usługowa wspomagająca górnictwo i wydobywanie*, działu 33 *Naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń*) potraktowano jako eksport towarów.

Zestawienie 4 Struktury eksportu towarów wg różnych metod rozszacowania oraz przychodów ze sprzedaży towarów na eksport z formularza SP w 2013 r.

Nazwa województwa	METODA			WYNIKI SP
	1	2	3	
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
nieokreślone	15,2	-	-	(0,0)
dolnośląskie	10,7	12,6	12,6	12,7
kujawsko-pomorskie	3,0	3,5	3,5	3,5
lubelskie	1,6	1,8	1,8	1,6
lubuskie	2,6	3,1	3,1	2,5
łódzkie	3,4	4,0	4,0	3,7
małopolskie	4,9	5,7	5,7	5,9
mazowieckie	15,5	18,3	18,3	22,2
opolskie	1,5	1,8	1,8	1,6
podkarpackie	3,2	3,8	3,8	3,7
podlaskie	1,2	1,4	1,4	1,3
pomorskie	6,9	8,2	8,2	6,1
śląskie	13,7	16,2	16,2	16,5
świętokrzyskie	1,1	1,3	1,3	1,3
warmińsko-mazurskie	1,8	2,1	2,1	2,0
wielkopolskie	10,6	12,4	12,4	12,1
zachodniopomorskie	3,1	3,7	3,7	3,2

W oparciu o analizę podobieństwa struktur należy stwierdzić, że Metoda 2 i 3 zapewnia wyniki rozszacowania najbardziej zbliżone do sytuacji występującej w przedsiębiorstwach produkujących na eksport.

Zestawienie 5 Wartości miar odległości struktur wartości eksportu naliczonych wg metod od 1 do 3 oraz wartości przychodów ze sprzedaży na eksport dla lat 2002 i 2013.

Wyszczególnienie	METODA 1-SP	METODY 2/3-SP
MIARA EUKLIDESOWA	0,171	0,046

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

MIARA NOWAKA	0,171	0,136
MIARA KUKUŁY	0,128	0,008

Mając na uwadze planowane zmiany metodologiczne i organizacyjne, które dotyczyć będą systemu INTRASTAT, ostateczna decyzja odnośnie możliwości prezentowania danych o wymianie towarowej z zagranicą powinna być podjęta po decyzji European Statistical System Committee, która ma zapaść w maju 2016 r. Być może wprowadzone zmiany uniemożliwią prezentację danych na poziomie NTS2.

V. Podsumowanie i rekomendacje

Proces umiędzynaradawiania gospodarki przebiega nierównomiernie nie tylko w układzie sektorowym, czy w zależności od wielkości przedsiębiorstw lub stopnia zaangażowania kapitału zagranicznego, ale również w układach przestrzennych. Poszczególne regiony w różnym stopniu włączają się i uczestniczą w gospodarce globalnej. Również formy angażowania się podmiotów na rynkach zagranicznych są różnorodne: od tradycyjnej wymiany handlowej towarami i międzynarodowego handlu usługami po zaangażowanie kapitałowe realizowane w formie międzynarodowych inwestycji zagranicznych (np. bezpośrednie inwestycje zagraniczne w kraju rezydenta lub tworzenie filii i oddziałów za granicą). Przedmiotem niniejszej pracy badawczej jest wyłącznie jeden z przejawów umiędzynaradawiania działalności, tj. obrót towarami i usługami.

Globalizacja gospodarki sprzyja zwiększonemu zapotrzebowaniu na wiedzę na temat mechanizmów związanych z procesem umiędzynaradawiania gospodarki krajowej, a z uwagi na istotną rolę regionów w kreowaniu polityki rozwoju – także poszczególnych województw. Charakterystyka województw pod kątem stopnia ich uczestnictwa w handlu zagranicznym towarami i międzynarodowym handlu usługami jest istotna na szczeblu krajowym w prowadzeniu polityki rozwoju i polityki gospodarczej, pozwalając na kierowanie interwencji publicznej i dostosowanych do potrzeb odpowiednich instrumentów kształtowania i wzmocnienia powiązań zagranicznych. Na poziomie regionalnym wiedza na temat skali, roli i struktur z zakresu handlu zagranicznego towarami i międzynarodowej wymiany usług jest niezbędna do programowania polityki rozwoju regionalnego, jak i jej dalszego monitorowania, pozwala również na regionalny benchmarking. Dlatego, połączenie informacji o handlu zagranicznym towarami oraz o międzynarodowej wymianie usług może być pomocne w identyfikacji regionalnych specjalizacji w procesie internacjonalizacji gospodarek regionalnych. Nie bez znaczenia pozostaje również kwestia badania procesów włączania się gospodarek regionalnych w gospodarkę globalną z punktu widzenia zależności i proporcji na linii towary-usługi (ścieżki umiędzynaradawiania gospodarek regionalnych). Efekty handlu zagranicznego towarami i międzynarodowej wymiany usług w ujęciu regionalnym uzupełniają informacje udostępniane na poziomie krajowym w tym zakresie, jak i w obszarze statystyki przedsiębiorstw i ich działalności na rynkach zagranicznych oraz skali zaangażowania kapitału zagranicznego w kraju. Wszystkie te uwarunkowania składają się na istotność podjętej tematyki badawczej i potrzebę jej

prowadzenia przez służby statystyki publicznej ze względu na uniwersalność i powszechność wykorzystania jej wyników.

Jak wynika z przedstawionych w poszczególnych punktach pracy wniosków dezagregacja danych na poziom regionalny stanowi większe wyzwanie w przypadku handlu zagranicznego towarami, gdzie trudność stanowi wzrost udziału nieprzypisanych terytorialnie podmiotów dokonujących obrotów z zagranicą.

Rozstrzygnięcie wyboru metody rozszacowania wartości obrotów towarowych z zagranicą spośród metod sugerowanych jako najlepsze powinno być rozpatrywane z punktu widzenia potencjalnych kierunków wykorzystania przedmiotowych danych. Generalnie można wyodrębnić dwa główne nurty badań wykorzystujące dane o handlu zagranicznym towarami na poziomie regionalnym.

Kierunek badań, na województwa, wpisuje się w sferę analiz ekonomicznych odnoszących się do miejsca (regionu), natomiast drugi odnosi się do badań struktur geograficznych i powiązań zewnętrznych. Oznacza to, że na potrzeby wykorzystania danych wyłącznie w kategorii krajowych analiz poszczególnych regionów oraz porównań międzyregionalnych istotne jest zapewnienie porównywalności z innymi kategoriami makroekonomicznymi takim jak produkt krajowy brutto (PKB), czy wartość dodana brutto (WDB); wtedy preferowane będzie zastosowanie Metod 2 lub 3.

Jednak już w kontekście zapotrzebowania na dane do analiz powiązań z zagranicą (które obecnie zyskują na znaczeniu zarówno na poziomie badań podstawowych, jak i aplikacyjnym) rozszacowanie pozycji „nieokreślone” jest mniej istotne (biorąc jeszcze pod uwagę fakt, że błąd rozszacowania może się multiplikować przy analizach struktur krajowych czy towarowych), jeśli nie – nieistotne; wtedy preferowane będzie wykorzystanie Metody 1. Co więcej dla tego nurtu badań ważniejszą kwestią pozostaje udostępnianie danych, analogicznie do wyników badań realizowanych na poziomie kraju, równoległe w walucie polskiej oraz w dolarach amerykańskich i euro. Pozwoliłoby to w dłuższej perspektywie na prowadzenie analiz porównawczych np. z krajami sąsiednimi, gdzie ważne byłoby wyeliminowanie roli czynnika kursowego.

W ramach statystyki międzynarodowego handlu usługami, z uwagi na wykorzystywanie w dużym stopniu danych pozyskiwanych bezpośrednio z badań statystycznych statystyki publicznej, możliwe jest pełne rozszacowanie danych na poziom województw (z wykorzystaniem metod bezpośrednich i pośrednich). Regionalne dane w zakresie handlu międzynarodowego usługami, podobnie jak dane nt. handlu zagranicznego towarami mogą być wykorzystane do wojewódzkich badań benchmarkingowych, jak i analiz powiązań zagranicznych, co w połączeniu z informacjami dotyczącymi zagranicznego obrotu towarowego może być źródłem cennych informacji o skali i roli towarów/usług w procesie umiędzynaradawiania gospodarek regionalnych, w szczególności tych o słabszej bazie ekonomicznej (powstrzymującej dynamiczny wzrost obrotów towarowych).

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Praca badawcza pt. „Handel zagraniczny w województwach (NTS 2)” jest pierwszą tego typu realizowaną przez polskiej statystyki publicznej (tj. podejmującą temat handlu zagranicznego w ujęciu regionalnym) i pierwszą w kraju tak kompleksową analizą w zakresie międzynarodowego handlu usługami. Powinna być traktowana jako punkt wyjścia do dalszych prac badawczych w tym zakresie, w szczególności tych polegających na doskonaleniu metod rozszacowania danych o handlu zagranicznym na województwa uwzględniających cel wykorzystania przygotowywanych informacji.

Podsumowując, pomimo wyraźnie zasygnalizowanych w raporcie trudności związanych z kwestią rozszacowania danych na poziom regionalny, tematyka handlu zagranicznego towarami i międzynarodowej wymiany usług rekomendowana jest do dalszej realizacji. Metody opracowania informacji o handlu zagranicznym towarami i usługami wskazane w ramach niniejszej pracy badawczej stanowią propozycję rozwiązania możliwego do zastosowania w ramach badań statystyki publicznej. Ostateczna decyzja co do wyboru metod opracowywania informacji oraz sposobu prezentowania danych o handlu zagranicznym na poziomie województw wymaga jednak dalszych prac analitycznych.

W związku z powyższym proponowane jest, aby metodologia rozszacowania danych o handlu zagranicznym towarami oraz międzynarodowym handlu usługami na województwa opracowana w ramach niniejszej pracy badawczej przedstawiona została Komisji Metodologicznej działającej jako stały organ opiniotawczo-doradczy Prezesa GUS. W zależności od opinii i rekomendacji Komisji podjęte zostaną decyzje odnośnie sposobu prezentowania danych lub podjęcia dalszych prac mających na celu doskonalenie ustalonej metodologii.

Załączniki:

- Załącznik nr 1 *Proces modelowania zjawiska handlu zagranicznego towarami*
- Załącznik nr 2 *Badanie podobieństwa struktur eksportu i importu towarów według województw w latach 2002, 2003, 2005 i 2006*
- Załącznik nr 3 *Baza danych dla lat 2010-2013*

Literatura:

- Atrakcyjność inwestycyjna województw Polski, 2000. Red. K. Gawlikowska-Hueckel, Polska Regionów nr 13, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.
- Czyż T., Dominiak J., Perdał R., 2009. Konkurencyjność regionu wielkopolskiego w aspekcie działalności eksportowej. [w:] Spójność i konkurencyjność regionu wielkopolskiego, P. Churski (red.), Wyniki projektu badawczego zrealizowanego w ramach konkursu dotacji Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w zakresie wdrażania funduszy strukturalnych na poziomie Narodowej Strategii Spójności. Umowa: DKS/DEFVIII/POPT/04/275/09, Poznań s. 1-24.
- Domański R., 2010. Nowa geografia ekonomiczna według Paula Krugmana, [w:] Geografia w naukach ekonomiczno-przestrzennych, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, s. 19-39.
- Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S., 2006. Handel zagraniczny Małopolski. Metodologia badań oraz analiza obrotów w latach 2000-2004, s. 118.
- Grabowiecki J., 2001. Wymiana handlowa, [w:] Województwo podlaskie u progu XXI wieku, R. Horodeński, C. Sadowska-Snarska (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Białystok, s. 341-350.
- Handel zagraniczny oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim w latach 2010-2013, 2014. Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, s. 221.
- Komornicki T., 1997. Dwustronny handel zagraniczny a przebieg głównych polsko-ukraińskich korytarzy transportowych, [w:] Strategiczne znaczenie polskiej granicy wschodniej i polskiego pogranicza wschodniego, M. Jakubowski (red.), Geopolitical Studies; s.75-88.
- Komornicki T., 2000a. Potoki towarowe polskiego handlu zagranicznego a międzynarodowe powiązania transportowe, Prace Geograficzne, 177, IGiPZ PAN, Warszawa, s. 113.
- Komornicki T. 2000b. Poziom i struktura eksportu jako warunek a jednocześnie pochodna konkurencyjności regionów, [w:] Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. S. Ciok, D. Ilnicki (red.), T. 5, Wrocław, s. 177-188.
- Komornicki T., 2002a. Euroregiony wschodniego pogranicza a oficjalna wymiana towarowa, [w:] Euroregiony wschodniego pogranicza – założenia i osiągnięcia, A. Stasiak (red.), Białystok, s. 31-48.

- Komornicki T., 2002b. Międzyregionalne związki społeczno-ekonomiczne na poziomie międzynarodowym jako podmiot badań geograficznych, [w]: Czynniki i bariery regionalnej współpracy transgranicznej – bilans dokonań, J. Kitowski (red.), Wydaw. Oświatowe FOSZE, s. 349-362.
- Komornicki T., 2003. Przestrzenne zróżnicowanie międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych w Polsce, Prace Geograficzne, 190, IGiPZ PAN, Warszawa, s. 255.
- Komornicki T., 2004. Obszary koncentracji eksportu w przestrzeni przemysłowej Polski, Przegląd Geograficzny, T. 76, z.4, Warszawa, s. 473-491.
- Komornicki T., 2009a. Assessment of regional economic hazard based on export statistics, [w:] Countries of Central and Eastern Europe versus global economic crisis, J. Kitowski (red.), Geopolitical Studies, vol 15, Uniwersytet Rzeszowski, IGiPZ PAN, s. 165-182.
- Komornicki T., 2009b. Określenie i ocena charakteru, struktury i intensywności polskiego eksportu w kontekście celów polityki regionalnej na poziomie województw i powiatów w ujęciu dynamicznym, Ekspertyza dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Komornicki T., 2010. Rola wymiany towarowej ze wschodnimi sąsiadami Polski w gospodarce lokalnej, [w]: Procesy transformacji przemysłu w regionalnych i krajowych układach przestrzennych, Z. Zioto, T. Rachwał (red.), Warszawa-Kraków: Wydaw. Nauk. AP, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego; 15, s. 105-116.
- Komornicki T., 2012. Odporność gospodarek lokalnych na globalne czynniki ekonomiczne, [w]: Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych, S. Ciok, S. Dołzbłasz (red.), Wrocław, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 28, s. 25-40.
- Komornicki T., Szejgiec B. 2011. Handel zagraniczny. Znaczenie dla gospodarki Polski Wschodniej, Ekspertyza dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa, s. 52.
- Komornicki T., Zaucha J., Szejgiec B., Wiśniewski R., 2015. Wpływ globalnych procesów ekonomicznych na rozwój lokalny, Prace Geograficzne (w druku).
- Kuśpit J., 2011. Handel zagraniczny województwa lubelskiego – główne tendencje i ich przyczyny, [w:] Problemy regionalizmu i globalizacji, J. Rymarczyk, M. Domiter, W. Michalczyk (red.), Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 221, s. 312-320.
- Maćkowiak H., 2008. Struktura towarowa wymiany handlowej polskich regionów z Unią Europejską, [w:] Europa bez granic – nowe wyzwania, D. Ilnicki, K. Janc (red.), Rozprawy Naukowe Instytutu geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 3, Wrocław, s. 143-154.
- Maćkowiak H., 2013. Zróżnicowanie struktury handlu zagranicznego Polski w ujęciu regionalnym oraz konkurencyjność eksportowa regionów, Studia i Pace z Geografii i Geologii nr 37, s. 119.
- Maddala G. S., 2006. Ekonometria, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 704.
- Morawczyński R., 2007. Zachowania małopolski małych i średnich przedsiębiorstw eksportujących w świetle teorii stopniowego umiędzynaradawiania, Gospodarka Narodowa nr 7-8/2007, s. 65-82.
- Obroty towarowe handlu zagranicznego województwa mazowieckiego w latach 2004-2007, 2010. Analizy i Studia, Zeszyt 2(22)/2010, s. 72.
- Panek T., Zwierzchowski J., 2013. Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej. Teoria i zastosowania, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, s. 409.
- Profil wrażliwości gospodarki regionalnej na integrację z Unią Europejską – Województwo mazowieckie, 2003. S. Umiński (red.), Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk, s. 75.

- Rogacki H., 2001. Zróżnicowanie aktywności eksportowej i importowej województw Polski, [w:] Problemy przemian struktur przemysłowych w procesie wdrażania reguł gospodarki rynkowej, Z. Zioto (red.), Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, nr 3, Warszawa–Kraków–Rzeszów, s. 43–50.
- Szejgiec B., 2014. Eksport artykułów rolno-spożywczych w regionie lubelskim, [w]: Współczesne wyzwania polityki regionalnej i gospodarki przestrzennej, S. Ciok, S. Dołzbłasz (red.), Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 33/1, s. 159-172.
- Szejgiec B., Komornicki T., 2015. Spatial differentiation of Polish export linkages, Geographia Polonica, 88, 1, s. 173-178.
- Umiński S., 2012. Rozważania nad naturą, przyczynami oraz konkurencyjnością działalności eksportowej w ujęciu regionalnym dla Polski, Gdańsk, s. 365.
- Umiński S., 2013. Handel zagraniczny jako płaszczyzna oddziaływania zmian w gospodarce globalnej na gospodarkę regionu, Instytut Rozwoju, Working Paper 2013/003, s. 41.
- Wrażliwość polskich regionów na wyzwania współczesnej gospodarki: implikacje dla polityki rozwoju regionalnego, 2014. K. Gawlikowska-Hueckel, J. Szlachta (red.), Warszawa, s. 374.